

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Martina Miklavžin

**Tajni agenti kot posebna metoda pridobivanja obveščevalnih
podatkov**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Martina Miklavžin

Mentor: izr. prof. dr. Vladimir Prebilič

Somentor: asist. dr. Erik Kopač

**Tajni agenti kot posebna metoda pridobivanja obveščevalnih
podatkov**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Zahvala

*Zahvaljujem se mentorju izr. prof. dr. Vladimirju Prebiliču in somentorju asist.
dr. Eriku Kopaču za strokovno pomoč pri pisanju diplomskega dela.*

Tajni agenti kot posebna metoda pridobivanja obveščevalnih podatkov

Obveščevalne službe so pomemben del nacionalnovarnostnega in političnega delovanja. Obstajajo v večini držav, njihova naloga pa je zbiranje in obdelava pomembnih podatkov za obrambo pred grožnjami teroristov, zločincev in celo pred drugimi državami. Danes se pridobivajo tako informacije na politični, gospodarski kot tudi vojaški ravni. Njihovo delovanje pa povečuje kakovost odločanja na vseh teh ravneh. Obveščevalne službe zbirajo podatke na več načinov in eden od teh je delovanje tajnih agentov, ki pri svojem delu uporabljajo različne metode in pripomočke. Pojav tajnih agentov izvira že iz zgodovine, delujejo pa še dandanes v zelo kompleksnih nalogah, ki so lahko zelo časovno zamudne in drage.

Diplomsko delo predstavlja pregled nad delovanjem tajnih agentov in njihovo vlogo pri pridobivanju tajnih informacij. Opisan je njihov pomen v zgodovini in razvoj te obveščevalne metode. V delo je vključen način delovanja in pripomočki tajnih agentov, prav tako pa je predstavljena njihova vloga v sodobnem svetu.

Ključne besede: tajni agent, obveščevalni podatki, vohunstvo, obveščevalna služba, obveščevalna dejavnost.

Secret agents as special method for collecting intelligence information

Intelligence services are important part of national-security and political operations. They exist in most countries, and their job is to collect and process important information for defence from threats of terrorists, criminals and even from other countries. Nowadays intelligence information is collected in political, economical and military levels. With their operations the quality of decisions on these levels is better. Intelligence services collect information by many different ways and one of these is operations of secret agents, which are using different methods and utilities at their work. Phenomenon of secret agents sources from history, but they are still working in very complicated tasks, which can be very long-termed and expensive.

The paper represents an overview of operations of secret agents and their role at collecting secret information. Their importance in history and development of this intelligence method is also described. This paper includes mode of agents operations and their utilities, and also their role in modern world.

Key words: secret agent, intelligence information, espionage, intelligence service, intelligence activity.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	8
2 METODOLOŠKI OKVIR	9
2.1 Opredelitev teme in ciljev proučevanja.....	9
2.2 Hipoteze	9
2.3 Uporabljena metodologija	9
2.4 Temeljni pojmi	10
2.4.1 Obveščevalna dejavnost	10
2.4.2 Tajni agent (vohun)	12
3 VOHUNSTVO KOT POSEBNA METODA PRIDOBIVANJA INFORMACIJ.....	15
3.1 Umestitev vohunstva v obveščevalno dejavnost.....	15
3.2 Zgodovina tajnih agentov	16
3.3 Pomen tajnega agenta v sodobnem svetu.....	20
3.4 Metode delovanja tajnih agentov	21
3.4.1 Vdor – umik ali tajna preiskava prostorov	22
3.4.2 Nadzorovanje	22
3.4.3 Infiltracija tajnega agenta v ciljno okolje	23
3.4.4 Spraviti sporočilo naprej	24
3.4.5 Veščina skrivanja	24
3.5 Pripomočki tajnih agentov	25
4 PRIMERI TAJNIH AGENTOV IN AGENTK.....	30
4.1 Harold Adrian Russell Philby (vzdevek Kim)	31
4.2 George Blake.....	32
4.3 Eli Cohen.....	33
4.4 Margaretha Gertrud Zelle (vzdevek: Mata Hari)	34
4.5 Virginia Hall.....	35

4.6 Amy Elizabeth Thorpe	35
4.7 Delovanje tajnih agentov danes.....	37
5 ZAKLJUČEK	39
6 LITERATURA	42

KAZALO SLIK

Slika 2.1: Shema obveščevalnega ciklusa.....	11
Slika 3.1: Votel srebrni ameriški dolar – popolno skrivališče.....	25
Slika 3.2: Mikrokamera na tiskanem vezju z mikrofonom na kablu.....	25
Slika 3.3: Prisluskovalna naprava v velikosti predvajalnika zgoščenk.....	26
Slika 3.4: Naprava za nočno opazovanje.....	27
Slika 3.5: Drobní oddajnik, ki ga je mogoče nastaviti v vsakdanje predmete.....	27
Slika 3.6: Robot za podvodno vohunjenje v obliki soma.....	28
Slika 3.7: Robot za vohunjenje po zraku v obliki kačjega pastirja.....	28
Slika 3.8: Zbirka hroščev iz časa od druge svetovne vojne do poznih 90. let.....	28
Slika 3.9: Vodotesen kovinski cilinder za predajanje sporočil drugi osebi.....	29
Slika 3.10: Aluminijski boksar nataknjen čez prste zelo poveča moč udarca.....	29
Slika 3.11: Naprava na en strel, pritrjena na usnjeno rokavico, ki strelja med prsti.....	30
Slika 3.12: »Poljub smrti« (pištola na en strel, oblikovana kot ličilo za ustnice).....	30
Slika 3.13: Nemška naprava za kodiranje sporočil – Enigma.....	36

SEZNAM KRATIC

ANI	Čilska zunanja obveščevalna služba
BND	Nemška tajna služba
BSC	Britanska varnostna organizacija za sodelovanje z ameriškimi obveščevalnimi službami
CIA	Centralna obveščevalna agencija (ZDA)
COMINT	Obveščevalna dejavnost za nadzor komunikacij
ECHELON	Satelitski program za prisluškovanje telefonskim in faksnim linijam, e-pošti, teleksu in spletni komunikaciji po vsem svetu
ELINT	Elektronska obveščevalna dejavnost
HUMINT	Zbiranje obveščevalnih podatkov z osebnimi stiki
IMINT	Slikovna obveščevalna dejavnost
IRA	Irska republikanska armada
KGB	Nekdanja ključna sovjetska obveščevalna služba
MI5	Britanska notranja tajna služba
MI6	Britanska zunanja tajna obveščevalna služba
MITI	Japonska agencija za ekonomsko in gospodarsko vohunjenje
MOSAD	Okrajšano hebrejsko ime izraelske zunanje obveščevalne službe
MSS	Ministrstvo za državno varnost, Kitajska zunanja obveščevalna služba
NIB	Nacionalni obveščevalni urad Mjanmara
OSINT	Netajno zbiranje podatkov s pomočjo splošno dostopnih javnih virov
OSS	Urad za strateške službe – ameriška organizacija za izvajanje vohunskih in sabotažnih misij med drugo svetovno vojno
PHOTINT	Zbiranje informacij s pomočjo fotografij, njihova izdelava in analiza
RADINT	Zbiranje podatkov s pomočjo radarjev
SAS	Specialna organizacija britanske kopenske vojske
SASS	Južnoafriška tajna služba
SIGINT	Signalizacijski podatki
SIS	Tajna obveščevalna služba (VB)
SOE	Britanska organizacija med drugo svetovno vojno, odgovorna za posebne operacije, ki se je specializirala za delo z evropskimi odporniški gibanji

TECHINT	Tehnična obveščevalna dejavnost
TELINT	Obveščevanje za nadzor telemetrijskih dejavnosti

1 UVOD

Dolžnost vsake vlade je ščititi svojo državo in ljudi. Običajno to nalogo opravlja z razvijanjem oboroženih sil, hkrati pa poskuša s pomočjo vohunjenja pridobiti informacije o vojaški moči drugih držav (Gifford 2005). V ta namen države razvijajo svoj obveščevalni sistem, ki je pomemben za nasprotovanje raznim oblikam ogrožanja mednarodne in nacionalne varnosti, saj njegova dejavnost pripomore h kakovostnejšim in učinkovitejšim odločitvam pristojnih organov (Purg 2002).

»Obveščevalni sistem je živ organizem, ki ves čas svojega razvoja raste vzporedno z razvojem državne suverenosti« (Purg v Anžič 1996, 31). Obveščevalna dejavnost je stara že nekaj stoletij, njena ključna sestavina pa so obveščevalne službe, brez katerih samostojne in suverene države preprosto ne morejo. Te službe so pomembne za politično delovanje v pozitivnem in negativnem smislu, posledice njihovega delovanja pa so večplastne, nepredvidljive in jih ni mogoče popolnoma obvladovati (Purg v Anžič 1996, 31). Varnostne in obveščevalne službe s svojim delovanjem pridobivajo tuje informacije in podatke, jih vrednotijo in analizirajo ter jih posredujejo višjim organom, obenem pa želijo zaščititi svoje informacije in pravočasno opaziti dejavnosti, ki lahko predstavljajo grožnjo državni varnosti. Njihov namen je tudi zavarovati ustavno ureditev, s ciljem zaščite nacionalnovarnostnih interesov, pri svojem delu pa uporabljajo posebne metode in sredstva dela (Sotlar 1996). V osnovi lahko te metode po mnenju Krunića (1996, 143) razdelimo na legalne in tajne oz. ilegalne ali klasične metode dela.¹ Prvotno skušajo obveščevalne službe uporabljati legalne metode, saj je uporaba tajnih metod v večini primerov zelo tvegana in lahko izzove tudi negativne posledice, kot so: diplomatske note, prekinitev diplomatskih in drugih odnosov ipd.

Obveščevalne službe torej obstajajo, se razvijajo in imajo zagotovljen razvoj v prihodnje, saj se jim tudi razvite države še niso odrekle. Učinkovit boj proti mednarodnemu terorizmu in nekaterim drugim oblikam ogrožanja varnosti si namreč danes skoraj ni mogoče predstavljati brez ustrezne podpore teh služb. »Obveščevalne službe so pomembna in obvezna sestavina sodobne in prihodnje varnostne arhitekture« (Purg 2002, 8).

V diplomski nalogi se posvečam tajni metodi dela obveščevalnih služb, in sicer delovanju tajnih agentov. Njihovo delovanje se mi zdi precej kompleksno, zahtevno in predvsem tvegano. Kljub temu, da se danes pridobiva velika količina informacij z legalnimi in

¹ Avtor Djordjević uvaja tudi tretjo skupino metod, ki jih imenuje pollegalne ali prikrite metode. Pri tej metodi naj bi bilo zbiranje podatkov maskirano v dejavnost, ki je dovoljena, pravi namen pa je prikrit. Med te metode štejejo metodo prikritega anketiranja, prikritega znanstvenega raziskovanja in tudi opazovanje stvari od zunaj ipd. (Krunic 1996).

nasproti tajnim agentom preprostim metodami, se lahko ključne informacije včasih pridobijo samo z delovanjem pod krinko, torej z delovanjem tajnih agentov.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Opredelitev teme in ciljev proučevanja

Vsaka država vohuni oz. pridobiva informacije. Informacije v današnjem svetu pa pomenijo moč za vojaške sile, gospodarske družbe, vlade in celo posameznike. Države, ki želijo prevladovati, morajo vohuniti celo za državami, ki delujejo prijateljske.

Diplomsko delo predstavlja delo tajnih agentov. Vohunjenje je namreč stara obrt in poklic, ki ima dolgo zgodovino. Lahko bi rekli, da odkar obstajajo skrivnosti, obstajajo vohuni, ki poskušajo te skrivnosti razkriti. Moč ali pomembnost teh informacij pa se kaže v tem, da se lahko posledično države in vlade razcvetijo ali pa propadejo.

Cilji diplomskega dela so naslednji:

- predstaviti vlogo tajnih agentov pri pridobivanju tajnih informacij in njihov način delovanja,
- prikazati pomen tajnih agentov skozi zgodovino in razvoj te obveščevalne metode ter navesti primere nekaterih znanih tajnih agentov,
- predstavila pa bom tudi vlogo tajnih agentov v sodobnem svetu.

2.2 Hipoteze

H 1: Tajni agenti imajo pomembno vlogo pri izvajanju obveščevalne dejavnosti.

H 2: Pridobivanje informacij s pomočjo tajnih agentov se je skozi čas spreminjalo in postajalo vedno redkejšo.

2.3 Uporabljena metodologija

V diplomskem delu sem uporabila več metod pridobivanja podatkov. Najprej sem zbrala vso ustrezno literaturo, ki mi bo v pomoč pri izvedbi diplomske naloge. Opravila sem analizo in interpretacijo primarnih ter sekundarnih virov, s katero sem pregledala predvsem strokovne članke iz znanstvenih revij ter strokovne knjige, članke o sodobnih primerih delovanja tajnih agentov pa sem našla na internetu. Nato sem uporabila deskriptivno metodo za opisovanje in povzemanje ključne vsebine. Poleg tega sem naredila teoretično analizo zbiranja obveščevalnih podatkov s pomočjo tajnih agentov ter zgodovinsko analizo za zgodovinski pregled razvoja vohunstva in opis nekaterih znanih tajnih agentov iz zgodovine. Na koncu sem iz pridobljenih primerov o delovanju tajnih agentov opravila še kratko analizo primerov, s katero sem potrdila obstoj in uporabo agenturne metode tudi v sodobnem času.

2.4 Temeljni pojmi

2.4.1 Obveščevalna dejavnost

Obveščevalna dejavnost je zelo širok pojem in bi ga lahko opredelili kot »rezultat zbiranja, analiz, združevanja in interpretacije vseh razpoložljivih podatkov, ki zadevajo enega ali več vidikov tuje države oziroma operativnega področja, ki je neposredno ali potencialno pomembno za načrtovanje« (Richelson v Purg 2002, 14). Zbiranje je namensko pridobivanje podatkov, ki jih lahko potem analitiki, operativni delavci ali naročniki uporabljajo. Poteka lahko na različne načine, ki se med seboj prekrivajo, opravljajo pa ga tehnična sredstva ali ljudje. Tajno zbiranje je pridobivanje podatkov, ki javnosti niso na voljo. Analiza pa zajema integracijo zbranih podatkov iz vseh pridobljenih virov za izdelavo končne – obveščevalne informacije. V ožjem smislu obveščevalna dejavnost zajema tajno zbiranje in analizo podatkov ter njihovo pretvorbo v obveščevalno informacijo, v širšem pomenu pa k tej dejavnosti štejemo tudi protiobveščevalne in tajne akcije (Purg 2002).

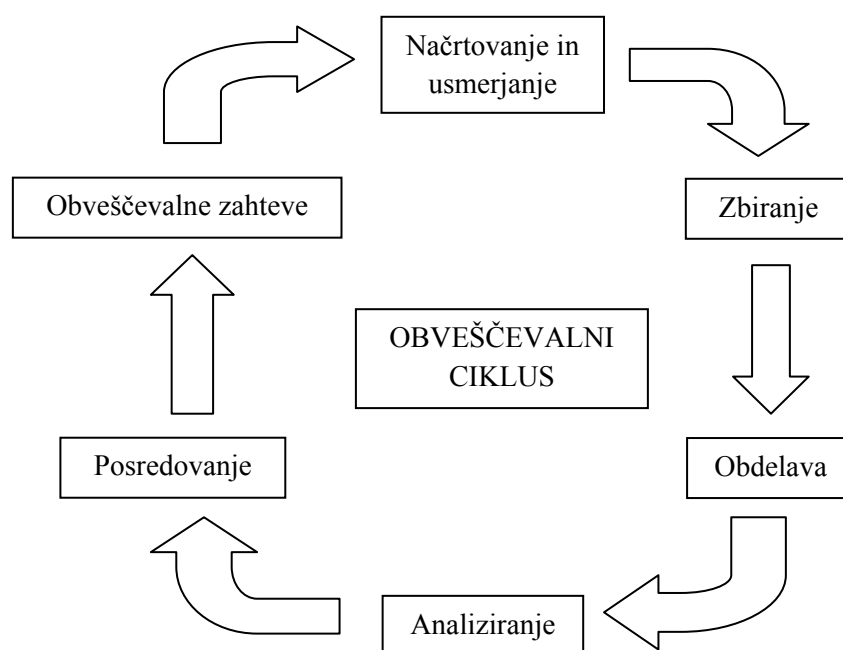
Obveščevalno dejavnost lahko ponazorimo z obveščevalnim ciklusom. Ta cikel (glej Sliko 2.1) zajema zbiranje in obdelavo podatkov ter nato njihovo posredovanje ustreznim organom. Obveščevalni cikel oziroma krog je sestavljen iz petih delov:

1. Načrtovanje in usmerjanje vključuje menedžment postopka pridobivanja obveščevalnih podatkov. Postopek se začne z identifikacijo potrebe po podatkih, konča pa z izročitvijo obveščevalnega izdelka naročniku. Opredelijo

se cilji in objekti obveščevalnega delovanja, ter se podrobneje določijo kaj, kako, zakaj itd.

2. Zbiranje zajema pridobivanje neobdelanih izdelkov, iz katerih se izdelava končni obveščevalni podatek. Ta postopek zajema različne oblike zbiranja podatkov, med katere sodijo: elektronski mediji, javni viri, človeški viri, fotografiranje, posebne metode in oblike zbiranja podatkov (odkup podatkov in predmetov, tajno sodelovanje ter zbiranje s tehničnimi sredstvi, nadzor telekomunikacijskih sredstev, prisluškovanje v prostoru, nadzor pisemskih pošilk, tajno tonsko in foto dokumentiranje ter tajno opazovanje in sledenje).
3. Obdelava se nanaša na pretvorbo ogromnih količin pridobljenih podatkov v obliko, ki je ustrežnejša za izdelavo obveščevalne informacije. Zajema dekodiranje, prevajanje ter sortiranje podatkov po vsebini in količini.
4. Analiziranje je sprememba osnovnih informacij v končni obveščevalni podatek, pri tem pa povezuje vse podatke, ki so na voljo, obenem pa se jih lahko tudi interpretira in oceni.
5. Posredovanje pomeni distribucijo in izročitev končnega obveščevalnega podatka uporabniku oziroma tistim, ki so sprožili postopek za zbiranje informacij (Richelson v Purg 2002, 14).

Slika 2.1: Shema obveščevalnega ciklusa

Vir: prirejeno po Richelson v Purg (2002, 14).

Za pridobivanje informacij pa obveščevalna dejavnost uporablja več različnih pristopov. V ZDA metode dela obveščevalnih služb razvrščajo glede na načine pridobivanja podatkov. Najbolj splošno znana delitev (povzeto po Richelson v Podbregar 2008, 32–33; O'Toole v Krunic 1996, 144-145):

1. HUMINT ali Human Intelligence: zbiranje podatkov preko človeških virov oziroma vohunstvo.
2. TECHINT ali Technical Intelligence: zbiranje podatkov s pomočjo tehničnih sredstev, ki se naprej deli na:
 - SIGINT (Signals Intelligence) zbiranje podatkov, ki so v obliki različnih signalov
 - COMINT (Communication Intelligence) zbiranje informacij s spremljanjem tujih komunikacij, kar vključuje kriptanalizo oz. razbijanje šifer;
 - RADINT (Radar Intelligence) zbiranje podatkov s pomočjo radarjev in analiza tujih radarskih signalov (njihova lokacija in parametri itd.)
 - TELINT (Telemetry Intelligence) izključno vojaško področje, saj se spremljajo podatki, ki se pošiljajo iz testnih orožij ali orožij v zbirni center;
 - ELINT (Electronic Intelligence) osredotoča se na radarje in sisteme za vodenje raket. Radarji povedo maksimalno moč, lokacijo, širino snopa, operativni status itd.
 - IMINT (Imagery Intelligence) zbiranje podatkov, ki obstajajo v obliki podob ali slik
 - PHOTINT (Photography Intelligence) izdelava in analiza fotografij, ki jih izdelajo vohunska letala ali sateliti. Fotografije pa so lahko posnete z infrardečo tehniko, klasično ali kako drugače.
3. OSINT ali Open source intelligence: zbiranje javno dostopnih podatkov.

2.4.2 Tajni agent (vohun)

Po definiciji Djordjevića je agent »oseba, vodena z določenimi motivi, ki neprofesionalno, tajno, organizirano, na zahtevo in za potrebe obveščevalne službe neke države ali gibanja v strukturah nasprotnika ali sovražnika zbira zaščitene (tajne) podatke in jih

tajno posreduje obveščevalcu ali izvaja druge naloge, ki mu jih ukažejo» (Djordjević v Podbregar 2008, 35).

Precej podobna je naslednja definicija: »agent je oseba, običajno tuj državljan, ki ni uslužbenec obveščevalne službe, ki po navodilu obveščevalne službe pridobiva ali pomaga pridobivati informacije za obveščevalne oziroma protiobveščevalne namene ali izvaja druge obveščevalne funkcije« (Polmar in drugi v Podbregar 2008, 35).

Obveščevalna skupnost ZDA (Intelligence community – IC) pa agenta opredeljuje kot »osebo, ki sodeluje v tajnih obveščevalnih dejavnostih pod vodstvom obveščevalne organizacije, vendar ni operativec, uslužbenec ali dodeljeni delavec te organizacije (Carl v Podbregar 2008, 35).

Za tajne agente veljajo nekatere temeljne značilnosti, s katerimi se agenti ločujejo od drugih izvorov podatkov:

- tajnost sodelovanja (če tajnost ni zagotovljena, bi obveščevalna služba sodelavca izključila),
- neprofesionalnost (ni uslužbenec obveščevalne službe),
- organizirano sodelovanje z obveščevalno službo,
- zvestost (agent se svoje vloge zaveda),
- trajnost (povezava med obveščevalno službo in agentom je dolgotrajna) (Krunić 1996, 147).

In tako kot pri definicijah, najdemo tudi več različnih klasifikacij agentov. Ena prvih klasifikacij se pojavi že v 5. st. pr. n. št. Kitajski mislec Sun Tzu je ločil pet vrst agentov, in sicer: agent v prostoru oziroma v določenem mestu, dvojni agent, ki hkrati dela za dve strani, zavojevalni agent, pogrješljivi agent, ki je namerno žrtvovan ter globalni agent (Purg 1994, 102).

Naš teoretik Krunić pa navaja naslednjo klasifikacijo agentov:

- rezident (vodi delo več sodelavcev oziroma mreže),
- sodelavec-obveščevalec (zbira podatke in jih nato posreduje obveščevalni službi),
- zveznik (vzdržuje zvezo med sodelavcem in obveščevalno službo in obratno),
- »vrbovščik« (pridobiva ustrezne osebe za sodelovanje z obveščevalno službo),
- sodelavec baza (operativcem in drugim sodelavcem obveščevalne službe omogoča tajno bivanje in druge usluge),
- sodelavec-opazovalec (opravlja tajno opazovanje in sledenje),

- sodelavec-dvojniki (le navidezno dela za določeno obveščevalno službo, v resnici pa opravljajo naloge za drugo obveščevalno službo),
- »speči« ali »konzervirani« sodelavec (služba ga aktivira le v določenih primerih) (Krunić 1996, 147). Poleg teh agentov pa se v novjšem času pojavlja še pojem agenta za vpliv, čigar naloga je poleg zbiranja podatkov tudi naloga vplivanja na ciljno okolje (Krunić v Podbregar 2008, 38).

Poleg te klasifikacije bi navedla še klasifikacijo Šaponje, ki navaja sledeče vrste tajnih sodelavcev:

- sodelavec informator (ključna naloga je zbirati podatke),
- policijski sodelavec (policija ga uporablja za obravnavanje organiziranega kriminala, trgovine in proizvodnje mamil ter terorizma),
- sodelavec za akcijsko dejavnost (usposobljen za različna operativna dela – tajno sledenje, opazovanje, fotografiranje, video snemanje, odkup predmetov, prisluškovanje, preiskovanje prostorov),
- sodelavec za vpliv (s svojim vplivom usmerja ali spreminja odločitve tistih, ki odločajo, usmerja politiko ali potek dogodkov idr.),
- sodelavec rezident (v imenu obveščevalne službe vodi in usmerja svoje tajne sodelavce),
- sodelavec tipar (njegova naloga je iskanje oseb, ki bi bili primerni za tajne sodelavce),
- sodelavec dvojniki (oseba, ki prvotno sodeluje z eno obveščevalno službo, nato pa začne navidezno še z drugo),
- sodelavec za pridobivanje tajnih sodelavcev (njegova naloga je pridobivanje novih sodelavcev),
- sodelavec kurir (prenaša sporočila med službo in tajnim sodelavcem),
- mirujoči sodelavec (obveščevalna služba ga uporabi le v določenih primerih in za omejen čas),
- sodelavec za logistično podporo (zagotavlja vse potrebno za izvedbo določenih akcij v tujini – prevozna sredstva, stanovanja, skrivališča idr.) (Šaponja v Podbregar 2008, 38).

Vohuni se lahko za opravljanje svojih nalog odločijo iz različnih razlogov. Lahko se odločijo prostovoljno. Kar pomeni, da imajo svoje motive, ki so lahko ideološki, etnični, verski, ali so posledica nestrinjanja z njihovo vlado, zaskrbljenosti glede tega, kaj se dogaja v

določenih delih sveta. Lahko so posledica frustracije in zdolgočasnosti. Nekateri se namreč odločijo za ta poklic, ker jim je všeč vznemirjenje, tveganost, nevarnost misij in adrenalin. Spet drugi se odločijo za opravljanje nalog tajnega agenta na materialni osnovi, torej je glavni razlog pohlep po denarju. So pa tudi takšni primeri, ko so v to vlogo prisiljeni z izsiljevanjem (Krunic 1996, 147).

Pri definiciji tajnega agenta bi omenila še pojem tajnost, ki je zelo pomemben del obveščevalne sfere in se nanaša na organizacijo, zaposlene, dejavnosti, sredstva in metode, prostore itd. (Purg 2002). Pri tem pojmu gre za neko informacijo ali dejstvo, ki je poznano le določenim ljudem, vendar morajo ti podatki oziroma vedenja zaradi različnih razlogov ostati neznani večjemu številu ljudi. Gre torej za dejstvo, da morajo ostati tajni in za obveščevalne službe in posledično agente je tajnost neprecenljiva (Podbregar 2008). In ravno tajnost je eden glavnih objektivnih razlogov za znanstveno neraziskanost obveščevalnih služb in s tem tudi tajnih agentov.

3 VOHUNSTVO KOT POSEBNA METODA PRIDOBIVANJA INFORMACIJ

Daleč stran od oči javnosti poteka »vojna« med poldrugim milijonom vohunov, dvojnih agentov, znanstvenikov, prodanih duš in hladnokrvnih morilcev. Vohunstvo je prisotno na ekonomskem, tehnološkem, diplomatskem, znanstvenem, ideološkem, vesoljskem in propagandnem področju (Arsić 1989).

In zakaj sploh vohuniti? Dejstvo je, da želi vsaka država zaščititi svoje meje in državljane. In v ta namen uporablja naslednje poteze: podpisuje pogodbe in sporazume z drugimi državami, ima svojo vojsko in nenazadnje svoje vohune oziroma tajne agente. In tako kot je zapisal starodavni kitajski vladar Sun Tzu: »Vojska brez tajnih agentov je kot mož brez oči in ušes« (Sun Tzu v Gifford 2005, 10). Tajni agenti so torej zelo pomembni, vendar se pojavlja vprašanje: Zakaj potem zelo malo kdaj slišimo kaj o vohunih? Odgovor pa je preprost – skrivnost je uspeh! CIA ima celo moto: »Naše napake so vedno objavljene. Naš uspeh pa ne« (King 2011, 11).

3.1 Umestitev vohunstva v obveščevalno dejavnost

Vohunstvo spada med tako imenovane HUMINT (Human Intelligence) metode pridobivanja obveščevalnih podatkov, ki jim lahko drugače rečemo tudi agenturna metoda ali klasični način dela obveščevalnih služb. Vohunstvo je osnovna in prvotna metoda izvajanja obveščevalnih aktivnosti, saj se je pojavila že daleč nazaj v zgodovini, ko je pred približno 2000 leti Sun Tzu dejal: »Zmagati brez boja je najbolje. Zato je lahko uspešen edinole briljanten vladar ali moder general, ki uporablja visoko inteligentne vohune« (Sun Tzu v Podbregar 2008, 33). Lahko rečemo, da je ta metoda najkakovostnejša, čeprav mnogi trdijo, da se zaradi izrednega razvoja tehnike in posledično večjih možnosti za pridobivanje podatkov z uporabo legalnih metod, njen pomen izgublja. Za razliko od ostalih TECHINT in OSINT metod je časovno bolj zamudna in dražja, vendar pa daje obveščevalnim službam poseben pomen in vlogo. Osnova HUMINT-a je torej vohunstvo, njen namen pa je pridobiti informacije o načrtih, namenih in zmogljivostih tekmecev in sovražnikov (Podbregar 2008).

Pri tej metodi obveščevalnih služb je ključni element človek oziroma sodelavec obveščevalne službe ter njegov odnos z obveščevalno službo, ki je organizator dejavnosti. Agenturni odnos med obveščevalno službo in posameznikom poteka po naslednjih fazah:

- *izbira potencialnega agenta,*
- *proučevanje potencialnega agenta,*
- *operativni pristop,*
- *usposabljanje pridobljenega agenta,*
- *vzdrževanje zveze z agentom,*
- *prenehanje ali prekinitev sodelovanja* (Podbregar 2008, 51).

Pri tem sodelovanju je treba izpolniti tudi nekatere pogoje. Prvi pogoj je zagotovljen dostop temu sodelavcu do tajnih podatkov, pomembnih za naročnika. Drugi pogoj pa je, da ta sodelavec deluje z obveščevalno službo zavestno in pri tem upošteva načela tajnosti in sistematičnosti (Podbregar 2008).

Te HUMINT metode so pri opravljanju obveščevalne dejavnosti najpomembnejše, saj imajo obveščevalne službe ravno zaradi teh metod posebno vlogo in pomen. Osnovni pogoj za opravljanje teh metod pa je tajnost. V to kategorijo lahko po Kruniću štejemo metode tajnega sodelovanja, infiltracijo pripadnika obveščevalne službe v ciljno okolje, tajno sledenje in opazovanje, tajni odkup predmetov, tajno preiskavo in tajno uporabo operativno-tehničnih sredstev (Krunić 1996, 146).

3.2 Zgodovina tajnih agentov

Vohunski agenti obstajajo že odkar se je človek začel vojskovati. »Tisti, ki bodo sovražnika poznali tako dobro kot samega sebe, ne bodo nikoli doživeli poraza. Predvidenje voditeljem in poveljnikom omogoči, da zavojujejo in dosežejo stvari, ki so navadnim ljudem popolnoma nedosegljive« (Sun Tzu v Boar in Blundell 1987, 5).

Zgodovinarji, ki se ukvarjajo s proučevanjem zgodovine vohunstva, pravijo, da je ta dejavnost stara toliko kot civilizacija. Eden od najstarejših avtorjev s tega področja je gotovo kitajski diplomat in vojaški strateg Sun Tzu, ki je v 5. stoletju pred našim štetjem napisal delo Umetnost vojne. V tej knjigi priporoča vohunjenje kot nujno potreben način za premagovanje sovražnikov, opisal pa je različne tehnike spreobračanja in kar 5 vrst agentov. Sun Tzu je želel s tem delom poudariti pomen dobre obveščevalne organizacije pri vodenju vojn (Purg 1994, 102).

Prvega vohuna na svetu ne poznamo, je pa znano dejstvo, da so le-ti na delu že tisoče let. Prvi zametki vohunstva so se začeli že takrat, ko so se pojavila neskladja interesov, ki so nastopila z družbeno stratifikacijo. Takrat je bilo vohunstvo pomembno predvsem za zaščito interesov vladajoče elite (Malnar 1996). Drugi pomemben vzrok pa je bilo ogrožanje ljudi s strani različnih plemen in so zato morali uporabljati ogleduhe in vohune, če so želeli izvedeti kdaj in kako jih bo sovražnik napadel. Na ducate sklicevanj na vohune in vohunjenje se pojavlja v Bibliji, prav tako pa so vse stare civilizacije kot npr. Grki, Egipčani in Rimljani, uporabljali vohune, saj so s tem gradili in vzdrževali svoje imperije.

Veliki vojskovodje, kot sta bila Julij Cezar² in Aleksander Veliki³, so pri osvajanju velikih ozemelj za svoje imperije uporabljali vohune in tehnike vohunjenja (Gifford 2005, 10). V zgodnjem srednjem veku je bilo vohunjenje torej bolj v funkciji posameznih vladarjev, namenjeno pa je bilo predvsem za potrebe vodenja vojn. Z absolutizmom pa pride do premikov v smeri oblikovanja močne in enotne obveščevalne službe.

V srednjem veku se je v zahodni Evropi vohunstvo začelo uporabljati bolj sistematično, čeprav je bila organiziranost še precej nedodelana. Se pa v tem času poveča uporaba obveščevalnih služb, izpopolnijo se metode in nastanejo nove ter nastane možnost prvih oblik posebnih državnih organov z obveščevalnimi nalogami. V tem času so izstopale »službe« Bizantinskega cesarstva⁴, mongolski osvajalci⁵, »službe« katoliške cerkve in papeške kurije⁶ (Purg 1995).

V 15., 16. in 17. stoletju se je vohunjenje še bolj razvilo, saj se je krepila bitka za prevlado med evropskimi državami. Številne italijanske mestne državice so namreč odprle

² 100–44 pr. n. št. Julij Cezar je na primer svoja sporočila generalom in zaupnim svetovalcem šifriral tako, da je vsako črko abecede pomaknil za 3 mesta naprej (Gifford 2005, 10).

³ 356–323 pr. n. št.

⁴ Te so prvič sistematično uporabile večje število vohunov in diplomatov, razvile so metode oviranja in preprečevanja delovanja drugih obveščevalcev in metode dezinformiranja (Purg 1995).

⁵ Imeli so zelo učinkovito vojaško obveščevalno službo (uporaba konj in kurirjev), s pomočjo katere je vrhovni poveljnik Džingiskan (približno 1162–1227) v 13. stoletju ustvaril ogromni imperij (Purg 1995).

⁶ Vnesle so posebne oblike prevar, izdaj, ponarejanja, surovosti in nasilja, jezuite pa so uporabljali za obveščevalno delovanje v drugih državah (Purg 1995).

ambasade, ki so razpošiljale svoje delavce po glavnih mestih Evrope, da bi pridobili čim več informacij. Prvo zares veliko vohunsko mrežo pa je postavil poglavar francoske katoliške cerkve, kardinal Richelieu⁷, ki je leta 1620 uvedel posebno mrežo svetovalcev, imenovano Cabinet noir (Črni kabinet)⁸ (Gifford 2005). Od 15. stoletja pa do konca 19. stoletja je trajal pomemben proces institucionalizacije obveščevalnih služb, ki je zaradi različnih razmer tudi potekal različno. V 17. stoletju so se pojavile potrebe po ovrednotenih tujih podatkih, posledično pa se razvijejo organizacije in postopki za njihovo pridobivanje⁹. Šele v 18. stoletju pa se pojavi večje razlikovanje med notranjo varnostjo ali protiobveščevalno funkcijo in zunanjo varnostjo ali zunanjim vohunstvom. V večini evropskih držav se oblikujejo mehanizmi za tajno prestrezanje pošte in tajno odpiranje pisem. Razvije se sistem kodiranja in šifriranja pisem ter tehnike kopiranja (Purg 1995).

Z mogočnimi spremembami, ki so jih prinesle francoska revolucija in njej sledeče vojne, je napočila tudi nova doba za razvoj vohunstva in tajnega političnega delovanja. Napoleon ni bil le veliki vojskovodja, ampak tudi genialen organizator, ki je vedel, kako pomembna je vsaka informacija za načrtovanje in izvedbo posameznih vojaških pohodov (Barring 1970). Napoleonove vojne so prinesle sofisticiranje izvidništva, saj je v svoji vojski ustanovil statistični urad. V 19. stoletju pa kolonizacija in gospodarsko tekmovanje prineseta intenzivnejšo obveščevalno dejavnost, le-ta se pojavi tudi na političnem in gospodarskem področju, službe pa se začnejo profesionalizirati (Purg 1995). Vohunstvo pa je poleg tega tudi uradno priznано, saj leta 1907 Haški sporazum določi pojem vohunstva¹⁰ in pravice ter položaj vohuna.

Pred prvo svetovno vojno, leta 1913, je bilo stanje med državami sicer mirno, a vendar se je vsak narod potihem spraševal: »Kaj bo, če se ta mirni položaj naenkrat spremeni in bo konec tega miru« (Berndorff 1930, 2)? Tako so bili vohuni prisotni tudi v obdobju pred vojno sicer pomembni, med vojno pa so vsekakor nepogrešljivi. Ti lahko vnaprej odkrijejo, kje in kdaj sovražnik načrtuje napad, premike čet in kakšno orožje uporablja. Vohuni lahko begajo sovražnikove voditelje tako, da med njimi širijo dezinformacije oziroma lažne informacije.

⁷ 1858–1624

⁸ Ta mreža svetovalcev je nadzorovala in analizirala poročila, informacije in pisma, ki so jih njegovi vohuni iztrgali sovražnikom (Gifford 2005, 11).

⁹ Kraljica Elizabeta I. je na primer vzdrževala pomembno obveščevalsko organizacijo. Ta organizacija je imela vrhunsko mrežo vohunov po številnih državah, razvite pa so imeli posebne tehnike in orodja za šifriranje in dešifriranje sporočil. Tudi v Franciji je imel Ludvik XI. številno vohunsko mrežo in zelo obsežno število dosjejev o nasprotnikih, skupaj z administracijo pa spada med tvorce protiobveščevalne dejavnosti in velja za idejnega očeta francoske obveščevalne službe (Purg 1995).

¹⁰ Vohun naj bi bil tisti, ki tajno ali s pretvezo zbira ali poskuša zbirati podatke na območju vojaških operacij z namenom, da jih posreduje nasprotni strani. Če nosi uniformo, je vojak, drugače pa je vohun (Četrta Haaška konvencija, 29. člen).

Za razliko od vojakov pa vohuni ne nosijo posebnih uniform, ampak se morajo oblačiti, govoriti in živeti kot njihovi sovražniki. Pri tem pa morajo posebej paziti na to, da jih kdo ne razkrije in ugotovi njihov pravi namen, saj bi jim najverjetneje grozilo mučenje, dokler ne bi izdali vseh informacij in nato takojšnja usmrnitev (Potter 2000, 12).

Nenadni izbruh prve svetovne vojne je dezorganiziral tudi poročevalsko službo v vseh deželah¹¹ (Berndorff 1930). Izkušnje, ki jih je vohunstvo dobilo v prvi svetovni vojni, so vplivale na močan porast obveščevalnih služb v dvajsetih in tridesetih letih. Na to je posebej vplival hiter razvoj vojaške tehnike in tehnike oboroževanja (letalstvo, oklepniki, topništvo), razvoj komunikacijskih sredstev, nastanek socialistične države in drugo. Vse to je povzročilo spremembe tako v vsebini kot tudi metodah dela obveščevalnih služb. Interesi pa so se iz vojaškega področja razširili še na druga področja. Vojskujoči so namreč začeli iskati skrivna orožja, a hitro so spoznali, da jim lahko pomaga le industrija. Tako je industrijsko vohunstvo postalo prav tako pomembno kot vojaško (Bergier 1974, 62).

Druga svetovna vojna je pospešila ustanavljanje in razširjanje obveščevalnih služb v večini držav. Potrebno je bilo bolj integralno ocenjevanje nasprotnika. Letalsko vojskovanje je zahtevalo popolnoma nove napadalne in obrambne obveščevalne operacije, razširitev radijskega oddajanja pa je povzročilo nastanek nove umetnosti – psihološke vojne. V drugi svetovni vojni se je prav tako začelo znanstveno vohunstvo. Združene države so postale glavna tarča industrijskega vohunstva, zlasti pomembna pa je bila izdelava atomske bombe, mojstrovine ameriške industrije in čudovit uspeh ameriškega industrijskega in znanstvenega protivohunstva (Bergier 1974, 104). Med največje dosežke 2. svetovne vojne bi lahko šteli tudi operacijo »Ultra«, ki je vključevala prestrezanje nemških signalov, njihovo dešifriranje, ter tajno razpošiljanje podatkov ustreznim centralam (Purg 1995, 22).

V času obeh svetovnih vojn je torej vohunjenje doseglo nove stopnje organiziranosti, zapletenosti in obsega. V vojno je bilo vpletenih na stotine vohunov iz številnih držav. Za svoje operacije so uporabljali tehnike opazovanja in preobleke, ki imajo korenine že v davni preteklosti, ter nekatere popolnoma nove tehnike, kot so uporaba zapletenih šifrirnih naprav,

predvajanje šifriranih sporočil v javnih radijskih oddajah ter spuščanje s padali na ozemlje sovražnika. Veliko današnjih najvažnejših tajnih služb se je razvilo ravno iz takšnih medvojnih operacij (Gifford 2005, 14).

¹¹ Nemška tajna služba je med prvo svetovno vojno razvojno zelo zaostajala za tajnimi službami drugih držav. In šele takrat, ko je bilo že prepozno, so Nemci spoznali velikanski pomen tajne obveščevalne službe in ji začeli posvečati več pozornosti. V Angliji, Franciji in Belgiji pa so si zelo prizadevali vohuniti ob nemški meji po trdnjavah, da bi tako spoznali vse poti, po katerih naj bi njihove čete maširale v nemške dežele. Na vso moč so se trudili izvohuniti tudi nemške napadalne načrte in odkriti njihove strategične in taktične slabosti, kar bi jim omogočilo zaustavitev nemškega napada (Berndorff 1930, 101–102).

Po drugi svetovni vojni je sledilo obdobje »hladne vojne«, kjer so si obveščevalne organizacije nasprotnih blokov postale sovražne in v vseh pomembnejših državah so se ustanovile obsežne nove birokracije. Praviloma so bile sestavljene iz trdno povezanih in konkurenčnih tajnih služb, ki so tekmovala za nove naloge ter si odrekale informacije (Purg 1995).

3.3 Pomen tajnega agenta v sodobnem svetu

Tajni agenti oziroma njihovo delovanje se je v zadnjem času zelo spremenilo. Največ zaslug za te spremembe je prineslo naraščanje uporabe novih tehnologij. Poleg tega so drugačni sovražniki, povečano je sodelovanje z drugimi varnostnimi silami in tudi obveščevalne službe so postale bolj odgovorne. Tajni agenti še vedno izvajajo običajne naloge, samo njihova vloga je drugačna. Nekateri vohuni na primer sodelujejo s policijo v boju proti teroristom, tihotapljenju drog in ostalih kriminalnih dejavnostih (Potter 2000).

Dandanes ogromen del vohunjenja namesto tajnih agentov opravijo stroji. Sateliti so tako postali zelo močno orožje tajnih agentov, saj ti lovijo in prenašajo komunikacijske signale ter posredujejo posnetke določenih območij. Robotska letala brez pilotov in majhne podmornice brez posadk krožijo po nebu in pod vodo in zagotavljajo komunikacijsko in vizualno izvidništvo, računalniki pa spremljajo in analizirajo promet na svetovnem spletu. In predvsem računalništvo je v zadnjih 20. letih izredno rastoča veja za pridobivanje obveščevalnih podatkov. Vse pogostejši so tehnično dovršeni načini za nadzorovanje in prestrezanje telefonskih pogovorov, faksov, elektronske pošte, radijskih signalov in satelitskih prenosov.

Poleg teh sprememb v tehnologiji so v 21. stoletju postale tudi meje med sovražniki in prijatelji zabrisane, spori in ogrožanje varnosti pa prihajajo iz številnih virov. Danes je potrebno bolj globalno delovanje tajnih služb, njihove glavne tarče pa postajajo teroristične skupine in velike zločinske organizacije. V te skupine je danes težje vtihotapiti kakšnega

tajnega agenta, vendar to še vedno ni konec za takšne pristope. Potrebna je le višja stopnja pazljivosti in boljši izkoristek elektronskega nadzorovanja in uporaba napredne tehnike (Gifford 2005). Zaradi mnogih škandalov v preteklosti je CIA sicer opustila nekatere operacije paravojaškega programa, vendar je ravno vojna proti terorizmu to dejavnost spet obnovila, saj kljub izjemni učinkovitosti satelitov, ti ne morejo zagotoviti vpogleda v notranjost stavb. In zato ravno obveščevalna dejavnost ostaja redko področje sodobne vojne, kjer ostaja človek nezamenljiv¹² (Zupančič 2003).

Digitalna doba je torej korenito spremenila vohunjenje, saj obveščevalne službe z uporabo računalnikov in drugih oblik tehnologije večinoma delujejo kar iz uradov. A kljub temu, to še ni konec za človeške vohune na terenu. V določenih primerih, bodo še vedno nujni človeški agenti za opravljanje težjih, vendar ključnih nalog. Nasproti vsej moderni tehnologiji imajo tajni agenti edinstveno sposobnost odkrivanja pomembnih virov strogo zaupnih informacij, spreobračanja in pridobivanja agentov iz drugih držav ali pa razvijanja odnosov z novo zvezo (Gifford 2005).

V sodobnem času se pri delovanju tajnih agentov vedno bolj pojavlja tudi problematičnost poseganja v človekove pravice. To je mogoče ugotoviti predvsem iz časopisov, kadar izbruhnejo na dan afere, ki so praviloma povezane s političnimi vrhovi in strankami. In verjetno le malo kdo verjame, da se obveščevalne službe striktno držijo zakonov, kodeksov, pravil ali ustave in seveda splošno veljavnih načel o človekovih pravicah. Po besedah Malnarja je njihovo glavno vodilo pogosto Machiavellijev izrek, da »cilj posvečuje sredstva« (Malnar 1996, 18). S pomočjo »legalnih« metod, kot je netajno zbiranje informacij in podatkov iz splošno dostopnih javnih virov, je sicer res mogoče zbrati ogromno količino informacij, vendar te včasih ne zadostujejo. Zaradi tega si obveščevalne službe pomagajo z oblikami prikritih metod in tajnih operacij. In predvsem tu je izpostavljena vloga tajnih agentov, ko opravljajo prikrito opazovanje, anketiranje, znanstveno raziskovanje in uporabljajo tajna tehnična sredstva. To pa je seveda z vidika človekovih pravic več kot samo vprašljivo (Malnar 1996). Tajni agenti oziroma obveščevalne službe morajo pri tej problematiki izbirati med dvema alternativama. Lahko delujejo zakonito in posledično manj učinkovito, ali pa se odločijo za kršitev nekaterih človekovih pravic in tako preprečijo morebitne hujše kršitve (Malnar 1996, 18).

3.4 Metode delovanja tajnih agentov

V zgodovini so tajni agenti za zbiranje informacij uporabljali predvsem svoje oči in spomin. Postopoma pa se je razvilo več različnih metod za vohunjenje. Med te metode sodijo na primer: šifriranje, preobleka, opazovanje, pri tem pa uporabljajo nekatere pripomočke, kot so lažni osebni dokumenti in vitrihi. Ti pripomočki in načini delovanja tajnih agentov so zelo

¹² Vohuni CIE so celo postali paravojaška enota, imenovana SOG – Special Operations Group. (Zupančič 2003, 30).

napredovali v 20. stoletju. Takrat se je namreč razvilo uporabno fotografiranje, opazovanje s satelitov in iz zraka, računalniki in radijske zveze. Pri tem pa sodobni tajni agentje ne smejo nikoli pozabiti, da imajo tudi njihovi sovražniki najverjetneje podobne zmožnosti (Gifford 2005).

3.4.1 Vdor – umik ali tajna preiskava prostorov

To metodo uporabljajo za pridobitev dokazov o škodljivi dejavnosti objekta, ki ga obveščevalna služba opazuje, ali za pridobitev kakšnih drugih pomembnih informacij. Zelo pomembno pri tem je, da ta objekt (lahko je to posameznik, skupina ali celotna organizacija), ki je pod nadzorom, tega ne sme ugotoviti, saj bi lahko uvedel kakšne protiukrepe, opustil delo ali spremenil načrte. Pri tej metodi se lahko tudi namestijo različna operativno-tehnična oziroma prisluškovalna sredstva (Krunić 1996, 148–149).

Ključno je, da si tajni agent zagotovi dostop v varovano poslopje, vozilo, prostor ali kam drugam. Dostop v poslopja je mogoč skozi vzdrževalne tunele, prezračevalne jaške ali kanalizacijske cevi, ali pa se vohun pretihotapi v poslopje preoblečen. Na ozemlja tuje države pa je mogoč dostop iz zraka¹³. Vohuni se lahko pretihotapijo tudi če so skriti v zaboji, sodu ali prtljažniku avtomobila, lahko pa se izkrcajo iz čolna.

Pomembni prostori so ponavadi zaščiteni s stražarji, alarmnimi napravami in podobnim, zato je agentova prva naloga, da omami ali ubije stražarje in morebitne pse čuvaje, izključi alarmne naprave in s kodno kartico poišče kodo za vstop. Za odklepanje ključavnic pogosto uporabljajo vitrihe ali metode vdiranja v sef. Ko ima vohun dostop do zelenih prostorov oziroma informacij, si mora poiskati način, da se lahko po končani nalogi čim prej umakne. Lahko se skrije in počaka, da se lahko varno in neopaženo umakne, ali pa se preobleče v bolj nesumljivo osebo. Ob neuspešnem umiku, kadar ga zalotijo sovražniki, pa si mora pomagati s skrito opremo. To bi lahko bil recimo razpršilec s solzilnim plinom, ki mu omogoči pobeg (Gifford 2005, 37).

3.4.2 Nadzorovanje

Tej metodi lahko rečemo tudi tajno sledenje in opazovanje. Sledenje se za razliko od samega opazovanja izvaja s prevoznim sredstvom ali peš. Pri nadzorovanju gre za operativno-taktični ukrep, kjer se načrtno opazuje, dokumentira in ugotavlja dejavnost objekta zanimanja

¹³ Med vietnamsko vojno so se recimo ameriški padalci spustili na sovražno ozemlje s padali (Gifford 2005, 36).

tajnega agenta. Potrebno je torej natančno preučevanje objekta in identifikacija njegovih zvez. Tajni agenti lahko opazujejo osebe, objekte ali kraje (Krunic 1996). Tudi tukaj je pomembno, da ti agenti ostanejo neopaženi, za kar je potreben trening.

Poleg samega opazovanja je pri metodi nadzorovanja potrebno uporabljati še sluh. Danes je prisluškovanje dosti bolj natančno, saj imamo visoko razvito opremo. Agent lahko s pomočjo operativno-tehničnih sredstev, brez govornikove vednosti, prestreza vse besede oziroma glasovne signale. Za snemanje pogovorov vohuni skrijejo drobne magnetofone v oblačila ali kam drugam. Več metrov daleč pa govorjenje spremljajo z dovršenimi prisluškovalnimi napravami.

Vsakdanji pripomočki pri tej metodi so torej skrite kamere, teleskopi, daljnogledi in monokli, priprave za zasledovanje, elektronske prisluškovalne naprave, fotografski aparati ter infrardeče termokamere, slikovni ojačevalci in oprema za gledanje ponoči.

Takšne metode se uporabljajo za pridobivanje informacij o položajih in opremi sovražnika, za preverjanje osumljenčevih zgodb za kritje in odkrivanje potencialnih žrtev izsiljevanja (Gifford 2005).

3.4.3 Infiltracija tajnega agenta v ciljno okolje

Pri tej metodi mora obveščevalna služba tajnemu agentu izdelati lažno identiteto, da se lahko agent infiltrira v ciljno oziroma sovražno okolje. V tem novem okolju se mora tajni agent pretvarjati, da je druga oseba in niti slučajno njegovi sovražniki ne smejo izvedeti, kdo dejansko je (Krunic 1996). Cilj vohuna je, da se stopi z okolico in ljudmi v tem okolju. Dober vohun bo s pomočjo ponarejenih dokumentov, izmišljene življenjske zgodbe, poznavanjem krajevnega jezika in navad sovražne okolice ostal neopažen in bo lahko dobro opravil svojo nalogo zbiranja informacij. Pri življenjski zgodbi so potrebni tudi najmanjši detajli, kot so recimo izkaznice, slike in ostale drobnarije. Spremeniti mora svoje poglede na določene stvari in te nazore včasih tudi okrepiti z dejanji. Vohun si lahko pri infiltraciji v okolje, kjer mora opraviti določeno nalogo, pomaga tudi z ličili, oblekami in gledališkimi rekviziti (lasulje, očala, klobuki, brke...). S tem si lahko spremeni svoj zunanji videz, lahko se na primer

postara, si na zunaj spremeni narodnost ali celo spol. Tajni agenti pri tej metodi izpopolnijo tudi samo hojo, govorico telesa, glas in še bi se našlo kaj. Poleg kvalitetne preobrazbe pa je včasih potrebna tudi hitrost preoblačenja. Vohun se mora namreč znati tudi hitro preleviti v drugo osebo in s tem lahko včasih pridobi čas za beg.

Ta metoda je ukoreninjena že globoko v preteklosti, saj tukaj niso toliko pomembni operativno-tehnični pripomočki moderne dobe. Je pa res, da je verjetno ta metoda ena izmed bolj tveganih, saj je tajni agent neposredno izpostavljen sovražnikom, ki lahko vsak čas ugotovijo, da je med njimi izdajalec. Tisti vohuni, ki so v »globokem kritju«, imajo zelo podrobne lažne zgodbe in morajo v sovražnem okolju delovati tudi po več let, preden sploh lahko začnejo z vohunskimi dejavnostmi (Gifford 2005, 48–49).

3.4.4 Spraviti sporočilo naprej

Ko tajni agent pridobi strogo zaupne podatke, njegova naloga še ni končana. Te dokaze mora namreč, kar se da hitro, posredovati v bazo. Za posredovanje pa imajo na voljo več različnih načinov. En od načinov je prenos preko kurirja ali tajnega sporočila, ostale možnosti pa so prišle v uporabo v sodobnejšem času z razvojem radijskih zvez, fotografije in predvsem računalništva.

Včasih je bilo prenašanje informacij preko kurirjev bolj pogosto. Za to nalogo je lahko zadolžena določena oseba. Včasih kurirji tudi ne vedo, kdo je vohun, čigar sporočilo prenašajo, pogosto pa ne poznajo prejemnika. Sporočilo prenašajo tudi naključni ljudje, ki sploh ne vedo, da ga prenašajo kar med svojo prtljago, kot kurirji pa služijo tudi poštni golobi ali psi. Skrivanje sporočila je pomembno, da ga ne prestreže neželena oseba. Za skrivališča pa se uporablja praktično karkoli. Lahko je to pudrnica, hrbtna stran poštna znamke in drugo. Ni pa nujno, da je sporočilo napisano na papirju. Veliko je primerov iz zgodovine, ko so sporočila napisali kar na ljudi, in sicer na hrbet ali skalp. Skrivnostna oziroma tajna sporočila pa so poleg tega lahko napisana z nevidnim črnilom ali pa so šifrirana.

Veda o šifriranju in kodiranju se imenuje kriptografija ali kriptologija. Pri tem gre za dogovorjeno skrivanje sporočil, kjer se zamenjujejo besede, fraze ali stavki z različnimi skupinami števil, znakov ali črk (Gifford 2005, 44–47).

3.4.5 Veščina skrivanja

Za tajnega agenta je skrivanje različnih pripomočkov zelo praktična in pomembna veščina, zlasti če se nahaja na ozemlju sovražnika. Spretno morajo skriti dokumente in opremo. Za skrivališča pa navadno uporabljajo prostor v raznih predmetih, kot je recimo prostor za baterije v fotoaparatih. S pomočjo tehnike pa imajo ustvarjene neopazne prostore v izjemno majhnih predmetih, kot so majhne baterije, nakit ali kovanci (glej Sliko 3.1). V obleki tajnega agenta je mogoče prav tako skriti pripomočke za beg in sporočila. Večji predmeti pa se skrijejo v dvojno dno potovalnega kovčka.

Slika 3.1: Votel srebrni ameriški dolar – popolno skrivališče

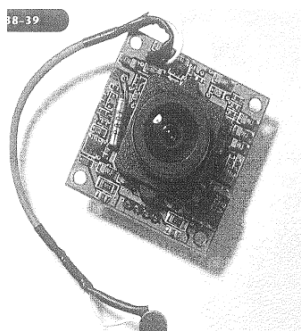
Vir: P.P. (2011).

Uporaba čisto preprostih, običajnih predmetov za skrivanje vohunskih sporočil in orodij je že desetletja nekaj popolnoma običajnega. Ti predmeti se samo malo priredijo in že so odlično skrivališče za zemljevide, lažne potne liste, majhno orožje ali posnete zvitke filmov. Uporabijo se lahko oblačila, zaprte konzerve s hrano, tube zobne kreme, čopiči za britje in še veliko drugih vsakdanjih predmetov (Gifford 2005, 50–51).

3.5 Pripomočki tajnih agentov

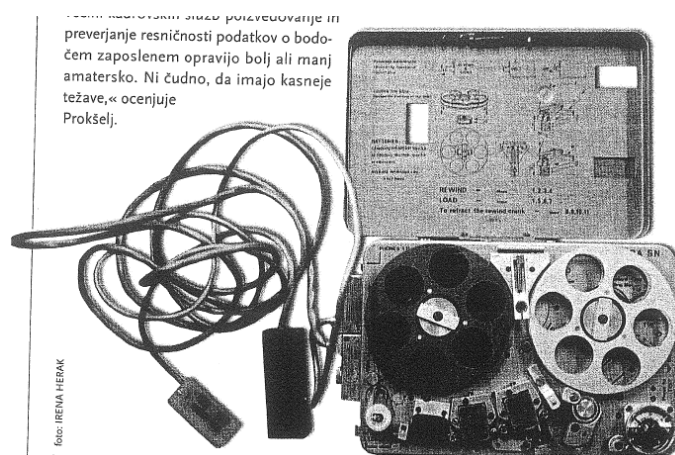
Tajni agenti za opravljanje svojega dela uporabljajo številne zelo tehnično dovršene pripomočke in orodja, brez katerih bi bilo njihovo delo precej oteženo. Posebne kamere (glej Sliko 3.2) in fotoaparati jim dajejo bolj ostro oko in možnost shranjevanja pomembnih podatkov. Tako majhni mikrofoni, da jih je skoraj nemogoče opaziti, delujejo kot mogočna ušesa (glej Sliko 3.3). Kar pomeni, da so lahko vredne informacije zbrane daleč stran od kraja pogovora.

Slika 3.2: Mikrokamera na tiskanem vezju z mikrofonom na kablu

Vir: Gifford (2005, 38).

Slika 3.3: Prisluškovalna naprava v velikosti predvajalnika zgoščenk

Vir: Basle (2002, 28).

Agenti pa imajo prav tako genialna orožja in pripomočke, ki jim pomagajo pobegniti¹⁴, če se znajdejo v zapleteni situaciji ali so ujeti (Potter 2000).

Takšne naprave omogočajo vohunom precej enostavnejše delo. Hkrati pa jim ga lahko tudi otežujejo in ga spravijo v težave. Kamere, mikrofoni in ostala vohunska oprema lahko tajnega agenta razkrinkajo ali ga naredijo sumljivega, zato morajo oblikovalci oziroma izumitelji teh naprav pomisliti tudi na sam videz takšnih pripomočkov. Morajo delovati kot neki popolnoma običajni predmet, ki ga lahko ima vsak povprečni človek. To so na primer kalkulator, kemični svinčnik, ura, kreditna kartica in podobni predmeti.

Razlog za vohunjenje je v zbiranju informacij, ki lahko dokažejo, da je recimo nekdo izdajalec ali da neka država razvija novo orožje. Slike in posnetki pa lahko zagotovijo trden dokaz. Zato tajni agenti uporabljajo posebne kamere in druge pripomočke, ki so tako majhni, da jih preprosto skrijejo, obenem pa jim morajo zagotoviti dokaze najvišje kakovosti.

Povečevalne leče jim tako zagotavljajo slikanje z večje razdalje, ponoči pa uporabljajo na kamerah posebne leče, ki okrepijo razpoložljivo svetlobo in omogočajo vohunu večjo vidljivost (Potter 2000).

Vsakdanji pripomočki tajnega agenta pri opazovanju so skrite kamere, teleskopi, daljnogledi in monokli, elektronske prisluškovalne naprave, fotografski aparati ter v zadnjem času predvsem infrardeče termokamere, slikovni ojačevalci in oprema za gledanje ponoči (glej Sliko 3.4), saj morajo tajni agenti včasih delati 24 ur na dan. Zelo uporabne so tudi

¹⁴ Zelo domiselno napravo je CIA začela uporabljati v zgodnjih 80. letih 20. stoletja. Imenuje se »jib«, gre pa za hitro napihljivo lutko, ki zamenja vohuna v avtomobilu, potem ko se agent zvali iz vozila in neopazno pobegne pred sovražnikom (Gifford 2005, 37).

priprave za zasledovanje¹⁵ (glej Sliko 3.5). Te so tako majhne, da jih je mogoče pritrditi kamorkoli, še posebej pa se uporabljajo za pritrdjanje na vozila tarč, nato pa lahko z globalnim prostorskim sistemom¹⁶ ali radijskimi signali natančno določijo položaj in spremljajo gibanje vozila.

Slika 3.4: Naprava za nočno opazovanje

Vir: racunalniske-novice.com (2011).

Slika 3.5: Drobní oddajnik, ki ga je mogoče nastaviti v vsakdanje predmete

Vir: Gifford (2005, 38).

Poleg teh naprav in pripomočkov, ki jih uporabljajo tajni agenti na samem terenu, pa so v modernejšem času prisotni roboti za vohunjenje v obliki živali (glej Sliko 3.6 in Sliko 3.7) in vohunska letala, na katerih so senzorji za pregledovanje tal in kamere z visoko ločljivostjo¹⁷. Še višje od teh letal pa se nahajajo sateliti¹⁸.

¹⁵ KGB je od 60. let 20. stoletja uporabljal zasledovalni sistem, poznan kot »vohunski prah«. To je neškodljiva kemična sestavina, ki so jo natresli na kljuke vrat ali kakšne druge kraje. Ta prah se je nato prijel tistih ljudi, ki

so vstopili v prostor in se dotaknili predmeta. Agent je nato z infrardečo svetlobo odkril in zasledil te ljudi (Gifford 2005, 39).

¹⁶ Največji globalni elektronski nadzorovalni oziroma prisluškovalni sistem, znan pod imenom Echelon, razvit leta 1943. Zemeljne preiskovalne in analitične postaje, sateliti in drugi senzorji omogočajo prestrežanje komunikacij (telefonske komunikacije, internetni promet, faks, radijske komunikacije ...). Selekcijo teh podatkov pa opravljajo računalniški programi za filtriranje (Gifford 2005, 56).

¹⁷ ZDA, Kitajska, Rusija in Francija imajo precejšnje število vohunskih letal za zračno poizvedovanje o sovražniku. Ta letala odkrijejo kopičenje oboroženih sil ob meji, nova raketna oporišča, napredovanja konvojev, spremembe v mestu ali določeni tovarni. V večini primerov so neoborožena in se zanašajo na višino in visoko hitrost (Gifford 2005, 40).

¹⁸ Vohunski sateliti so se pojavili v 60. letih 20. stoletja in so danes večinoma nadomestili vohunska letala. Njihova pregledna sposobnost je izjemna in zelo natančna, s pomočjo računalnikov pa lahko iz teh satelitskih slik, fotografij, posnetih iz tal, in drugimi podatki izdelajo podrobne 3D makete (Gifford 2005, 40).

Slika 3.6: Robot za podvodno vohunjenje v obliki soma

Vir: P.P. (2011).

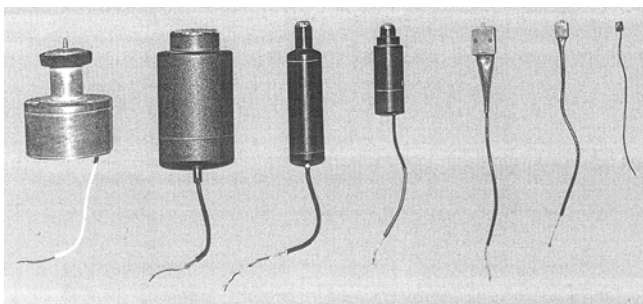
Slika 3.7: Robot za vohunjenje po zraku v obliki kačjega pastirja

Vir: P.P. (2011).

Poleg opazovanja morajo tajni agenti tudi prisluškovati. Za to delo imajo prav tako na voljo pripomočke, ki jim nalogo zelo olajšajo. Precej preprosto je povezati dodaten telefon na določeno telefonsko linijo, poleg dodatnih telefonov so zelo uporabni telefonski lovci. To so posebni skriti mikrofoni v telefonih ali linijah za zvezo. Omogočajo pa prisluškovanje telefonskim pogovorom. Skrit mikrofoni ali hrošči (glej Slika 3.8) je tudi eden izmed načinov prisluškovanja. Z električnim kablom ga je mogoče pritrditi na magnetofon ali radijski oddajnik, da lahko prestreza oddajanja in jih prenaša na sprejemnik, ki je skrit na neki razdalji (Gifford 2005, 42).

Slika 3.8: Zbirka hroščev iz časa od druge svetovne vojne (skrajno levo) do poznih 90. let (skrajno desno)

Vir: Gifford (2005, 43).

Kvaliteten dokaz pa še ni vse, kar je potrebno. Vohuni morajo informacijo čimprej posredovati svojim šefom. Včasih je bilo to bolj težko, saj so za prenašanje sporočil uporabljali kar ptice ali posebej izurjene golobe. Lahko pa so se dogovorili za t. i. »Mrtvo točko« oz. vnaprej dogovorjen kraj, kjer se bo predalo sporočilo, brez srečanja ljudi. V ta namen so imeli kline, v katere je bilo mogoče skriti film ali dokument, klin pa se je nato zapičil v tla, dokler ga ni nekdo drug kasneje pobral (glej Sliko 3.9). Kasneje se je položaj zelo izboljšal – s pojavom radia. Sporočila so tako lahko poslali na dolge razdalje hitro in enostavno s klikanjem, kjer je vsaka skupina klikov predstavljala določeno črko. Danes pa tajni agent informacije pošlje v nekaj minutah, preko telefona, e-pošte ali faxes. S tem pa se je tudi povečala nevarnost prestrezanja sporočil (Potter 2000, 28–34).

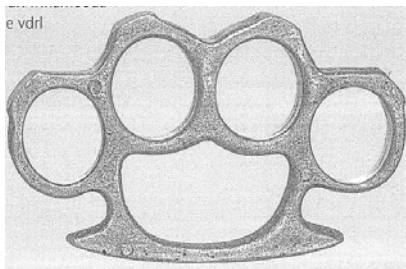
Slika 3.9: Vodotesen kovinski cilinder za predajanje sporočil drugi osebi

Vir: P.P. (2011).

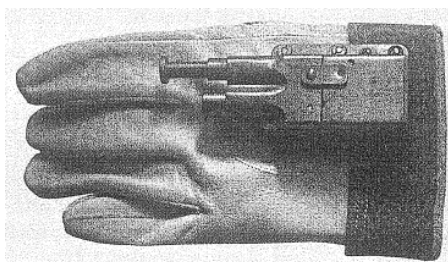
Tajni agenti so pogosto opremljeni tudi s tajnim orožjem, s katerim poškodujejo (glej Sliko 3.10) ali ubijejo nasprotnika. Takšno orožje pride prav še posebej kot pomoč pri begu ali v izrednih okoliščinah. Med takšne pripomočke štejejo garote. To so daljše tanke žice, s katerimi agent zadavi žrtev. Zelo praktični so noži in različna rezila, ki se skrijejo v pete čevljev, v zaponko na pasu ali pod zavihke suknjiča. Zelo majhne pištrole (glej Sliko 3.11 in Sliko 3.12) so skrite v vsakdanjih predmetih. Lahko so to svinčniki, fotoaparati, ličila ...

Slika 3.10: Aluminijski boksar nataknen čez prste zelo poveča moč udarca

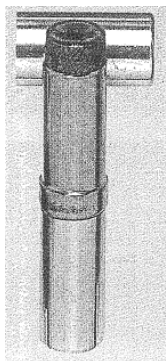
Vir: Gifford (2005, 52).

Slika 3.11: Naprava na en strel, pritrjena na usnjeno rokavico, ki strelja med prsti

Vir: Gifford (2005, 52).

Slika 3.12: »Poljub smrti« (pištola na en strel, oblikovana kot ličilo za ustnice)

Vir: Gifford (2005, 52).

Prav tako so uporabne bombe, ki se pošljejo po pošti in nastavijo v hiši ali pod žrtvinim avtom. Priročni pa so tudi razni strupi, skriti v priponkah, prstanih ali gumbih, ki jih je mogoče stresti v hrano ali pijačo. V današnjem času so na voljo novi smrtni strupi, tako biološki kot kemični, ki so tako močni, da za smrt zadostuje že izredno majhna količina (Gifford 2005).

4 PRIMERI TAJNIH AGENTOV IN AGENTK

4.1 Harold Adrian Russell Philby (vzdevek Kim)

Eden najuspešnejših sovjetskih vohunov v času »Hladne vojne« (Shugaar 2006, 79). Sin angleškega pustolovca je leta 1929 začel študirati zgodovino in ekonomijo na Trinity College v Cambridgeu. Tam se je pridružil komunistom, vendar je ostal nadvse previden. Poročil se je s sovjetsko vohunko Alice Litzi Friedman, od katere se je kasneje ločil, da bi s tem presekall vse svoje vezi s komunisti. Že leta 1936 se je Philby začel udeleževati sestankov desničarskega angleško-nemškega društva v Londonu in urejati njegovo prohitlerjevsko glasilo. Zelo previdno je negoval svojo novo konservativno podobo in na ta način skušal pokopati uporniško preteklost. Naročeno pa mu je bilo, da mora prodreti v britanski sistem in ta ga je dobesedno posesal vase.

Kot svobodni novinar in kasneje kot posebni poročevalec za Times je napravil v Angliji velik vtis s svojim natančnim in nepristranskim poročanjem. Prišel je tudi v stik z britansko obveščevalno službo, Sovjetsko zvezo pa je vseskozi izdatno oskrboval s skrivnostmi nasprotnikov. Tik pred vojno je postal tajni prenašalec sporočil francoskemu voditelju Daladieru in italijanskemu diktatorju Mussoliniju. Kasneje so ga leta 1937 poslali v Španijo, da bi poročal o španski civilni vojni. Od svojega moskovskega nadzornika pa je dobil nalogo, da poroča, kje namerava Franco napasti republikanske sile (Thomas 2010, 142–143). Kasneje so ga dodelili v ibersko sekcijo oddelka MI6, z nalogo, da odstrani nevarnost nacističnih vohunov v nevtralni Španiji in Portugalski ter zavaruje pomembnejše ladijske prevoze zaveznikov po Sredozemlju in Atlantiku. To delo je opravil odlično, vendar z eno izjemo. Leta 1943 se je zvedelo, da nemški armadni častniki in šef nemške tajne službe izgubljajo zaupanje v Hitlerja in njegove privrženice. Takrat je član MI6, ki je delal pod vodstvom Philbyja, sestavil predlog, po katerem bi naj ta razcep v rajhu izkoristili za zaustavitev vojne, preden bi bila Nemčija prisiljena v brezpogojno vdajo. S tem bi lahko rešili na tisoče življenj, Sovjetska zveza pa ne bi zaslužnčila vzhodne Evrope. Toda Philby je preprečil, da bi dokument o tem predlogu prišel v roke tistim, ki bi ga morebiti lahko upoštevali. Vedel je, da Rusi hočejo uničeno in razdeljeno Nemčijo, ki nikoli več ne bi mogla ogroziti Sovjetske zveze.

Philby je torej zelo uspešno prodrl v samo trdnjavo britanskega sistema. Ko pa se je bližal konec vojne, je bil pripravljen, da napravi še večjo škodo. Leta 1944 bil imenovan za vodjo britanske vohunske službe v Sovjetski zvezi. Zanj je delalo že sto agentov, toda njegovo izdajalsko početje je izničilo ves britanski trud. Vsi njihovi agenti, ki so bili poslani za »železno zaveso« so bili namreč ulovljeni in ustreljeni. Medtem pa se je ruskim vohunom v

britanskih institucijah godilo dosti bolje, saj so imeli učinkovitega zaščitnika na visokem položaju. Philbyja so že med vojno začeli spoštovati tudi ameriški agentje, zato so ga mirne vesti seznanjali z vsemi pomembnejšimi operacijami. Nekaj časa je tudi sam preživel v Ameriki, zaradi različnih službenih potovanj, kjer je imel dostop do ameriških informacij protivohunskih prizadevanj, občutljivih nuklearnih obveščevalnih podatkov in vojaških skrivnosti (Shugaar, 2006, 80). Philby je po letu 1949 Rusom izdal več načrtov angleških operacij, ki so zaradi tega vedno propadle. Poleg teh operacij jih je seznanjal z imeni agentov CIA, ki so delovali po vsem svetu. Obveščal pa jih je tudi o tem, kaj in koliko je CIA vedela o sovjetskih operacijah. Kot ruski vohun je deloval skoraj 30 let. Preden pa so ga Angleži popolnoma razkrinkali, je le-ta 23. januarja 1963 zbežal nazaj v Moskvo (Boar in Blundell 1987, 31–46). Pet let kasneje je objavil knjigo z naslovom *My Silent War* (Moja tiha vojna), v kateri je opisal svojo izdajo, ki je za več let uničila anglo-ameriške obveščevalne odnose. Tako je Philby postal junak sovjetske obveščevalne službe in verjetno eden večjih vohunov, ki so jih Sovjeti kadarkoli rekrutirali (Thomas 2010, 168).

4.2 George Blake

Rodil se je v Rotterdamu leta 1922, kot sin egiptovskega Žida z britanskim potnim listom in njegove žene Nizozemke (Shugaar 2006, 72). Kot najstnik se je med nacistično okupacijo priključil nizozemskemu odporniškemu gibanju, potem pa je moral zbežati v Veliko Britanijo. Tam se je vpisal v tajne organizacije, ki so se bojevale proti Nemcem. Delal je kot častnik obveščevalne službe pri prostovoljcih Kraljeve mornarice (SIS).

Po vojni se je zaposlil v zunanjem ministrstvu, kjer so kmalu ugotovili, da zelo obvlada tuje jezike. Zato je deloval kot vicekonzul in agent MI6 v Koreji. Ujeli so ga komunisti in ga leta 1950 za nekaj mesecev zaprli v preiskovalno taborišče v Severni Koreji. Zaradi vpliva njegovega starejšega bratranca, ki je bil ustanovni član egiptovske komunistične partije, pa je Blake postal ruski agent. Britanska obveščevalna agencija pa ga je po odsluženih zaporni kazni z veseljem vzela nazaj za svojega delavca (Shugaar 2006, 72–73).

Leta 1953 je delal v Berlinu kot agent MI6. Njegova naloga pa je bila vtihotapiti sovjetske vohune v mesto, ki je bilo od petdesetih žarišče hladne vojne med Vzhodom in Zahodom. Več kot štiri leta so bili v Londonu zadovoljni z njegovim delovanjem kot dvojnimi vohunom. Da bi si pridobil zaupanje Sovjetov, je moral izdati nekatere skrivnosti, toda MI6 je bila prepričana, da dobiva več informacij, kakor jih daje. V resnici pa je bila opeharjena.

Blake je v Berlinu fotografiral tajne dokumente, ki so šli preko njegove mize, posnetke pa je predajal KGB. Sovjete je obveščal o tem, kje so pomembni Vzhodni Nemci, ki so pobegnili na Zahod. Tako jih je KGB lahko ugrabil in nagnal nazaj za »železno zaveso«. Poleg teh informacij je izdal enega najdražjih in najambicioznejših zahodnih projektov, to je operacija »Zlato¹⁹«. Informacije je Blake izdajal tudi na Srednjem Vzhodu. Tam so leta 1958 Egipčani odkrili celotno britansko vohunsko mrežo (Boar in Blundell 1987, 112–116).

¹⁹ Skupen projekt CIA in MI6. Šlo je za predor za prisluškovanje vzhodnonemškimi in sovjetskimi sporočili v Vzhodnem Berlinu. Načrt so izdelali decembra 1953, kopali pa so 3 mesece. Predor je bil dolg skoraj 800 metrov, teklo je pod bodočo žico na meji in 7,3 m pod nivojem ceste. Predor je bil opremljen z občutljivimi mikrofoni, ojačevalci, magnetofoni, teleprinterji in transformatorji. Kar jim je omogočalo poslušanje 400 pogovorov hkrati (Boar in Blundell 1987, 114).

Leta 1961 so začeli Blake zasliševati in obtoževati, vendar je Blake vsakič obtožbe mirno zavrnil. Po nekaj dneh zasliševanja pa je Blake le priznal krivdo. Obsodili so ga na 42 let zapora, vendar je bil v zaporu le 5 let. Oktobra leta 1966 je pobegnil čez zid, leto pozneje pa se je pojavil v Moskvi (Thomas 2010, 177).

4.3 Eli Cohen

Verjetno eden najbolj znanih agentov Mossad-a (King 2011, 245). Že od bibličnih časov so Židje neprecenljivi agentje v državah z vohunskimi nagnjenji. Rodil se je v Egiptu 16. decembra leta 1924. Kot njegovi starši je bil tudi sam predan pravoverni Jud (Thomas 2002, 55). V Aleksandriji je do leta 1956 delal kot knjigovodja, kasneje pa se je zaradi spopadov in strahu pred preganjanjem Židov preselil v Tel Aviv. Njegova bistrost in odličen spomin pa sta kmalu pritegnila pozornost Mosada.

Njegovo profesionalno šestmesečno usposabljanje v Mosadovi šoli je potekalo neusmiljeno in temeljito. Naučil se je izdelovati eksploziv in peklenske stroje iz najpreprostejših sestavin, pridobil si je večšine neoboroženega boja ter postal prvovrsten strelec in odličen vlomilec. Odkrival je tehnike šifriranja in dešifriranja, uporabe nevidnih črnih, upravljanja radijske postaje in skrivanja sporočil (Thomas 2002). Izraelske agente preizkusijo do skrajnih meja njihove telesne vzdržljivosti, da bi ugotovili, kako so sposobni prenašati mučenje. In Cohen je moral biti dobro pripravljen, saj je deloval v Siriji v Damasku, prestolnici največjega izraelskega sovražnika. Postal je sirijski musliman z imenom Kamel Amine Tabet. Moral se je naučiti novo zgodbo o svojem življenju, izpopolniti sirski naglas in nato je odletel v Buenos Aires, prek Zürich.

Ob diskretni podpori Mosada se je Cohen hitro uveljavil v sirski skupnosti kot goreč domoljub in prežet s sovraštvom do Izraelcev. Spoprijateljil se je z ljudmi na sirski ambasadi

v Buenos Airesu in zunaj nje ter nanje naredil velik vtis. Leta 1962 pa ga je Mosad poslal v Damask, kjer se je sprva začel ukvarjati z izvoznimi in uvoznimi trgovskimi posli. Vsem je povedal, da je prišel pomagat domovini, kar je podkrepil z gotovino. Zaradi gorečega domoljubja je dobil možnost, da na radiu Damask govori Sirijcem v prekmorskih špansko govorečih deželah. Ponudbo je seveda sprejel, saj je tako lahko od znotraj zbiral podatke o Ministrstvu za informacije, ki je v glavnem posredovalo gradivo za oddaje, in v govore vstavljaj kodne besede, ki so bile razumljive samo izraelskim ušesom.

Cohen je ob vsakem srečanju z vladajočo vojaško hunto poudarjal, da je potrebna močnejša obramba proti Izraelu. Da pa bi mu le-ti dokazali, da je njegov strah nepotreben, so ga peljali na obrambne položaje in mu razkrili mrežo podzemnih predorov ob Izraelski meji. Kmalu so se visoki vojaški častniki redno sestajali v Cohenovi vili, kjer je bilo ob mičnih dekletih sproščeno ozračje in so se jeziki kaj kmalu razvezali. Postopoma si je pridobil takšno naklonjenost, da je postal celo častni vojaški major in da je imel v stranki Ba'ath odgovoren položaj. Ko je imel toliko zbranih podatkov, je pod pretvezo službenega potovanja v Buenos Aires odšel nazaj v Izrael. Tako je Izrael dobil natančne podatke o moči sovražnih sirijskih sil in namenih njihovih voditeljev, kot tudi o načrtih sirskih zaveznikov. Kasneje po vrnitvi v Damask pa je Izraelu posredoval vsa najnovejša mnenja vlade kot tudi novice o nakupu orožja in vojaških razporeditvah. Cohen je pošiljal sporočila Tel Avivu tudi takrat, ko je vedel, da so ga že razkrinkali in tako so ga aretirali v njegovi vili ravno, ko je še zadnjič poročal Izraelu. Eli Cohenu so sodili v tajnosti, zaradi zadrege sirskih voditeljev, leta 1965 pa so ga javno obesili na Trgu mučenikov v Damasku.

Zaradi dejanj tega vohunskega mojstra je padla sirska vlada, aretirali so 60 vojaških častnikov in jih 17 usmrtili zaradi ogrožanja državne varnosti (Boar in Blundell 1987, 171–174).

4.4 Margaretha Gertrud Zelle (vzdevek: Mata Hari)

Velja za legendo med posteljnimi vohuni (Boar in Blundell 1987, 169). Rodila se je na Nizozemskem leta 1876. V kratkem času je bila izključena iz šole zaradi spolnega odnosa z ravnateljem, nato pa se je poročila s kapitanom nizozemske vojske. Rodila mu je dva otroka, kasneje pa jo je zapustil in s seboj vzel preživelo hčer.

Margaretha je odšla v Pariz, pod imenom Lady MacLoed, nato pa se je nadela umetniško ime Mata Hari (»oko jutra«). Kmalu je nastopala kot eksotična plesalka, pogosto tudi gola. S tem je privabljala veliko pozornost, še posebej med ljudmi v visoki družbi

(Shugaar 2006). Do ključnih informacij je torej prišla s tem, ko je postala zaupna prijateljica ali ljubica generalov in politikov (Gifford 2005, 13).

Z izbruhom prve svetovne vojne, v času bojevanja Anglije in Francije z Nemčijo, so Margarethine čezmejne zveze z nemškimi politiki in vojaškimi osebami pritegnile pozornost francoske in britanske obveščevalne agencije in zato so jo začeli nadzorovati. Obtožili so jo vohunjenja za Nemčijo (Polmar in Allen 1998). Legendarno Mata Hari so prijeli 13. februarja 1917 in jo ustrelili 15. oktobra istega leta (Rebić 1985, 98).

4.5 Virginia Hall

Rodila se je v Ameriki leta 1906, kasneje pa je odšla nadaljevat svoj študij v Evropo. Veljala je za eno boljših vohunk v času druge svetovne vojne. Nemška obveščevalna služba je celo dejala:« Ona je najbolj nevarna vohunka od vseh nasprotnikovih vohunov. Moramo jo najti in uničiti» (King 2011, 235).

Kljub izgubi ene noge in nadomestitvijo te z leseno, je njena inteligenca in pogum pritegnila britanske agente, da so jo ob izbruhu druge svetovne vojne rekrutirali (King 2011). Sprva je delovala kot agentka britanske SOE.

Kot vohunka je delala s francoskim odporniškim gibanjem, ki se je borilo proti nacistični okupaciji v Franciji. Skoraj 3 leta je preživela v okupirani Franciji. V tem času je komaj ušla nacistični tajni policiji imenovani Gestapo. Njeno delovanje v Franciji je bilo izjemno. Mreža njenih agentov in partizanov je uničila mostove in ubila številne Nemce. Imenovana je bila za Člana britanskega imperija, prejela pa je tudi priznanje za njeno delo kot tajna agentka v okupirani Franciji, kjer je pomagala oblikovati prvo OSS mrežo v Višijski Franciji (Shugaar 2006).

4.6 Amy Elizabeth Thorpe

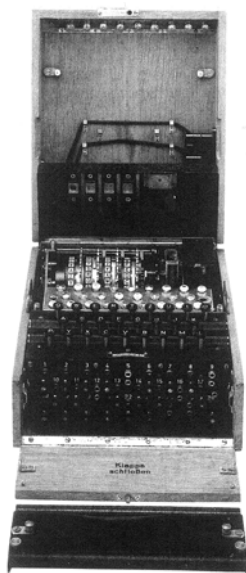
Zelo pametna lepotica z izrednim smislom za pustolovščine se je rodila v Ameriki leta 1910 (King 2011, 241), poročila pa se je s suhoparnim in domišljavim angleškim diplomantom Arthurjem Packom. Vedno ga je spremljala pri njegovih diplomatskih poteh v Čile, Španijo in na Poljsko, kjer se ji je leta 1937 ponudila priložnost, postati tajna agentka angleške obveščevalne službe. Takoj je privolila in tako je postala Cynthia.

Na Poljskem je postala priležnica visokega uradnika v poljskem zunanjem ministrstvu v Varšavi, kateri ji je zaupal, da si Poljski inženirji prizadevajo sestaviti podoben šifrirni stroj, kakor je bila nemška »Enigma«²⁰ (glej Sliko 3.13). Zaradi tega so lahko Britanci kasneje uspešno nadzorovali nemške tajne komunikacije.

Leta 1941 se je v New Yorku pridružila organizaciji BSC. Njena naloga pa je bila pridobiti skrivnosti iz tamkajšnje francoske in italijanske ambasade. Namestila se je v Washingtonu kot poročevalka in se začela udeleževati zabav. Obnovila je tudi stike z nekdanjim ljubimcem Albertom Laisom, ki je postal Mussolinijev mornariški ataše v ZDA.

²⁰ Izpopolnjena naprava za kodiranje, ki je zmogla kodirati sporočila na 159 trilijonov različnih načinov (Gifford 2005, 47).

Slika 3.13: Nemška naprava za kodiranje sporočil – Enigma

Vir: Potter (2000, 18).

Nasprotno od ostalih vohunov te vrste ni nikoli skrivala svojih namenov. In zaradi svoje lepote je Laisa tako prevzela, da ni mogel več razmišljati razsodno in ji je preprosto izdal pomembne italijanske šifre o mornarici.

Cynthiina naslednja tarča pa je bila ambasada francoske pronacistične marionetne vlade, ustanovljena po Hitlerjevi zasedbi Francije. Tam je omrežila kapitana Charlesa Broussa, od katerega je izvedela za skrivališče francoskega zlata na karibskem otoku in to, da Nemci svoje agente v severni in južni Ameriki financirajo preko francoskih diplomatskih predstavništov. Njena težja naloga pa je bila pridobitev šifer, ki jih je uporabljala francoska mornarica. Te so bile zaklenjene v sefu na ambasadi. Vendar ji je tudi to uspelo, ti podatki pa so pripomogli k temu, da se je vojna sreča začela nagibati na stran zaveznikov.

Cynthia in Brouss sta se po vojni poročila in živela v dvorcu v južni Franciji, vse do leta 1963, ko je najuspešnejša svetovna ljubezenske vohunka umrla za rakom (Boar in Blundel 1987, 65–67).

4.7 Delovanje tajnih agentov danes

Dandanes je delovanje tajnih agentov zavito v skrivnosti in je le malokrat izpostavljeno javnosti, posledično pa je torej zelo težko konkretno prikazati njihovo vlogo in pomen v sodobnem svetu. Z brskanjem po internetnih časopisih sem vseeno našla kar nekaj člankov, kjer so bili omenjeni tajni agenti. Članke sem iskala od leta 2000 naprej, in sicer na slovenski spletni strani www.24ur.com in www.rtvsl.si, nekaj pa sem jih izbrskala tudi na straneh tujih internetnih časopisov: www.javno.ba, www.nacional.hr, www.spiegel.de in www.guardian.co.uk.

Na teh spletnih straneh sem po letu 2000 zasledila 33 primerov, kjer so bili omenjeni tajni agenti. Največje število primerov se je nanašalo na agente iz Velike Britanije (8 primerov), Združenih držav Amerike (7) ter Rusije (6). V nekaterih člankih so bili vključeni agentje Francije (3), Izraela (3), Nemčije (2) in Irana (2), pojavita pa se tudi članka o primeru dveh kubanskih vohunov (1) in libijskega agenta (1). Nekaj člankov omenja zgolj obstoj določenega tajnega agenta (4), drugje pa je zapisano o umoru (5) ali smrti (1) tajnega agenta. Več člankov se nanaša na razkritje tajnega agenta in večinoma so predstavljene tudi njegove aktivnosti (15 primerov). Bolj zanimivi pa so primeri delovanja tajnih agentov, kjer je zapisano, da so njihove aktivnosti pripomogle k razkritju osumljencev, načrta za napada in celo k preprečitvi dveh terorističnih napadov. Takšnih zelo pozitivnih primerov ukrepanja tajnih agentov sem zasledila osem. Najpogostejša metoda pri delovanju tajnih agentov v teh osmih primerih pa je bila metoda infiltracije agenta v določeno skupino. Ta metoda je bila omenjena štirikrat, drugje pa pristop ni bil naveden. Poleg tega bi izpostavila še primere, kjer so bili omenjeni dvojni agentje. Od vseh najdenih primerov so bili dvojni agentje omenjeni v štirih. Zanimiv pa je bil tudi članek o domnevnem izraelskem vohunu, ki ni bil človek, ampak je bil to jastreb, na katerega so privezali določene elektronske naprave za GPS in prenašanje slik ozemlja.

Poleg časopisnih člankov je tudi Gordon Thomas v svoji knjigi *Tajne vojne* zapisal kar nekaj dokazov o tem, da kljub vsej tehnologiji tajni agenti še vedno opravljajo svoje naloge na terenu. Knjiga se posveča predvsem britanski obveščevalni službi, vendar omenja tudi

obveščevalne agencije drugih držav. Zanimiva pa je predvsem zaradi dejstva, da je nastala na podlagi intervjujev več sto ljudi, ki so bili vpleteni v obveščevalno dejavnost, vključno z direktorji obveščevalnih agencij in tajnimi agenti. V nadaljevanju bom iz te knjige izpostavila informacije o številu tujih vohunov, ki so delovali v Veliki Britaniji, ter navedla število posameznih primerov delovanja tajnih agentov v določenih nalogah.

Obveščevalna služba MI6 je leta 2007 v Londonu in drugih mestih namestila novo nadzorno opremo, ki jim je omogočala boljše nadzorovanje osumljencev, povezanih s terorizmom in tudi tujih tajnih agentov, ki so delovali v Londonu. Tako so lahko spremljali akcije ruskih vohunov, ki so iskali biološko orožje, katerega je na skrivaj namestil KGB med hladno vojno (Thomas 2010, 39–40). Poleg sledenja ruskim vohunom, je MI6 sledil še vohunom Ljudske republike Kitajske. Leta 2007 je MI5 ocenil, da ima MSS kar 46 agentov, kar je bilo največje število tujih obveščevalnih agentov v Britaniji (Thomas 2010, 320). Ti so delovali z ambasade svoje države, bili operativci pod krinko v kitajskih bankah v Londonu, delovali pod klasično vohunsko krinko uvoznikov različnega blaga ali pa so bili to študentje. Njihova glavna naloga je bila pridobivanje informacij o gospodarstvu, industriji in obrambi (Thomas 2010, 40–41). V Londonu je tako leta 2007 skupaj delovalo več kot 100 tujih vohunov. Vključno z ruskimi in kitajski agenti sta dva delala za Čilsko zunanjo obveščevalno službo – ANI, trije so delali za Nacionalno obveščevalni urad Mjanmara – NIB, prisotnih je bilo šest operativcev Južnoafriške tajne službe – SASS. Kuba, Zambija, Sudan in Irska pa so imeli vsak po enega vohuna. Tu so delovali še vohuni Japonske agencije za ekonomsko in gospodarsko vohunjenje – MITI, vohuni Irana, Argentine, Mehike in drugih držav Južne Amerike (Thomas 2010, 42).

V tej knjigi je Gordon predstavil tudi kar nekaj določenih primerov delovanja tajnih agentov. Za prikaz delovanja agentov v sodobnem času pa sem kot v internetnih člankih upoštevala le primere po letu 2000. V knjigi je torej zapisanih 7 specifičnih primerov, kjer je bilo vključeno delo tajnih agentov iz Velike Britanije, Združenih držav Amerike, Izraela in Avstralije. V vseh primerih je delovanje tajnih agentov znatno pripomoglo k pridobitvi pomembnih informacij. Predvsem se primeri nanašajo na poizvedovanje o jedrskem orožju, dva primera delovanja agentov pa se nanašata na poizvedovanje o teroristični skupini Al Kajda in Osami bin Ladnu. Omenjena je tudi infiltracija agenta v teroristično skupino, kar je zelo pripomoglo k odkritju Osame bin Ladna.

Sodobnih primerov delovanja tajnih agentov je torej kar nekaj, lahko pa rečem, da so zapisi o dejavnostih agentov tako v člankih kot tudi v knjigi precej skopi in ne razkrivajo

podrobnosti, kar pa je seveda razumljivo zaradi zagotavljanja tajnosti njihovega delovanja in posledično zaradi zagotavljanja večje uspešnosti.

5 ZAKLJUČEK

Danes bi glede na zgodovino lahko sklepali, da bo konec obdobja vojn, globalizacija ter mednarodno povezovanje, zmanjšal pomen obveščevalnih služb in agentov, vendar še zdaleč ni tako. Z novim obdobjem so prišle nove grožnje, ki so tako nacionalne kot tudi nadnacionalne, in te grožnje samo postavljajo nove pogoje in nove zahteve obveščevalni dejavnosti. Poleg medsebojnega povezovanja teh organizacij se ta dejavnost pomika tudi na področja gospodarstva, politike, poslovnih odnosov in za razliko od zgodovine ni več prisotna le na vojaškem področju.

Prvo hipotezo o pomembnosti tajnih agentov pri izvajanju obveščevalne dejavnosti v današnjem času bi potrdila, saj sem v spletnih časopisih in v knjigi Thomasa Gordona našla kar nekaj primerov, ki nakazujejo na pomembno vlogo tajnih agentov pri različnih operacijah, še posebej pri odkrivanju terorističnih aktivnosti in izdelovanju orožja za množično uničevanje. Iz sodobnih primerov delovanja tajnih agentov sem ugotovila, da dandanes kljub nevarnosti igra pomembno vlogo metoda infiltracije agenta v sovražnikovo okolje, ki jo lahko opravljajo izključno agenti in s katero se lahko pridobi pomembne informacije za doseg nekega cilja. Poleg infiltracije pa tajni agenti pogosteje izvajajo še metode prisluškovanja, opazovanja oziroma zasledovanja, preiskave prostorov in občasno kakšne diverzantske naloge. Pri nalogah obveščevalnih služb je res zelo pomembna tudi metoda analize javnih virov in uporaba raznolikih tehničnih sredstev, vendar imajo te metode določene pomanjkljivosti in takrat nastopi vloga tajnih agentov. Tukaj sem podobnega mnenja kot Krunić (1996), saj se s pomočjo tajnih agentov za razliko od drugih metod pridobijo ključne informacije, ki imajo nekoliko večjo vrednost, kot recimo ogromna količina neobdelanih podatkov pridobljenih preko javno dostopnih virov. Poleg tega lahko obstajajo tudi morebitne napake v informacijah javnega značaja, saj se lahko v medijih pojavijo določene dezinformacije. Vloga tajnih agentov pa se pokaže tudi pri protiobveščevalni dejavnosti v primerih odkrivanja tujih agentov. Le tajni agenti namreč lahko odkrijejo delovanje agenta kakšne druge države. Agenti imajo poleg že naštetih prednosti še posebno zmožnost doseganja zelenih rezultatov, saj so edini, ki lahko »prodrejo« v glavo določenih ljudi in tako vplivajo nanje, ali pa lahko sami na visokih položajih bistveno spreminjajo dogodke. Prvo

hipotezo lahko zaključim tako, da se različne metode med seboj bolj dopolnjujejo, kot pa tekmujejo v tem, s katero se pridobi več informacij. Analiza javnih virov in uporaba tehničnih sredstev sta recimo uporabni predvsem v fazi priprave, agenturna metoda pa omogoča končni dosežek.

Druga hipoteza trdi, da se je pridobivanje informacij s pomočjo tajnih agentov čez čas spreminjalo in postajalo vedno redkejše. Iz zgodovine nam je znano, da je bila obveščevalna dejavnost potrebna ravno zaradi vojskovanja in tekmovanja za pridobitev čim večje oblasti. In že takrat so se začeli zavedati velikega pomena tajnih agentov oziroma vohunov. Veliki vojskovodje so se čedalje bolj zavedali pomena vohunov za doseganje zmag v bojevanju in posledično je bilo tudi vohunov dosti več. Na začetku je bilo vohunstvo namenjeno zaščiti interesov vladajočih elit in posameznih vladarjev za potrebe vodenja vojn, kasneje se začnejo oblikovati obveščevalne službe, uporaba vohunov postane bolj sistematična, čez čas pa se izpopolnijo prvotne metode in nastanejo nekateri novi načini vohunjenja. Razvoj tako poteka vse do danes, ko tajni agenti pri svojem delu vedno pogosteje uporabljajo sodobne tehnične pripomočke in razvijajo nove metode. Kljub temu pa lahko po mnenju Krunića (1996) danes zasledimo tudi številne očitke, da tajni agenti oziroma agenturna metoda pridobivanja obveščevalnih podatkov izgublja svoj pomen, še posebej v primerjavi z drugimi načini zbiranja informacij. Menim, da to ni ravno pravi izraz, saj se agenturna metoda nikoli ni prenehala uporabljati, le nekoliko spremenil se je njen način izvajanja, z vso moderno tehnično opremo pa se je vohunjenje le še izpopolnilo. Včasih namreč niso poznali raznolikih sodobnih pripomočkov in so se morali znajti malo drugače. Število vohunov v zgodovini pa se v primerjavi z današnjim časom verjetno le zdi toliko večje zaradi pomanjkanja drugih pristopov. V današnjem času je poleg agenturne metode razvitih veliko drugih načinov pridobivanja obveščevalnih podatkov in se samo zdi, da so agenti izgubili svoj pomen, dejansko pa so se jim le pridružile še druge obveščevalne metode. Izpostavila bi še to dejstvo, da je danes znanih mnogo primerov tajnih agentov iz zgodovine, medtem ko se o sodobnih agentih tu pa tam res pojavijo kakšne pomanjkljive novice, a to še zdaleč ni celotna slika. Veliko informacij je skritih pred očmi javnosti, saj drugače tajni agenti ne morejo uspešno opravljati svojih nalog. S tem bi rada svojo drugo hipotezo delno potrdila. Vloga tajnih agentov in njihovi načini delovanja so se skozi zgodovino res spreminjali in napredovali skupaj s tehnologijo, vendar ne bi mogla trditi, da je ta metoda postajala vedno redkejša. Lahko bi trdila le to, da so na začetku za pridobivanje obveščevalnih podatkov uporabljali predvsem vohune in to samo na vojaškem področju. S časom pa so se poleg vohunjenja začele izvajati še druge metode, vendar se je tudi področje pridobivanja obveščevalnih podatkov

razširil na politiko, gospodarstvo in drugam. Upoštevati pa je treba še to, da zaradi stroge tajnosti pravzaprav ne moremo določiti natančne količine uporabnosti posameznih metod zbiranja obveščevalnih podatkov.

Zbiranje obveščevalnih podatkov si je torej danes težko predstavljati brez tajnih agentov, saj je ta metoda prisotna že od samega začetka obveščevalne dejavnosti in predstavlja neko osnovo. Kljub temu, da se danes lahko zbere ogromna količina podatkov samo s pomočjo tehnologije, pa še vedno ostaja človek – živo bitje – kot pomemben del te dejavnosti. Obveščevalne službe bodo morale agenturno metodo uporabljati še naprej, če bodo želele pridobiti vse potrebne informacije za uspešno opravljeno nalogo.

6 LITERATURA

1. Anžič, Andrej. 1996. Dr. Adam Purg: Obveščevalne službe. *Revija obramba* 28 (3): 31.
2. Arsić, Stanislav. 1989. Vohuni drug proti drugemu. *Naša obramba* 21 (1): 50–52.
3. *Ba.Javno*. Dostopno prek: <http://www.javno.ba> (7. november 2012).
4. Barring, Ludwig. 1970. *Vohuni in obveščevalci od antike do danes*. Maribor: Založba Obzorja.
5. Basle, Andreja. 2002. Smrtonosno učinkovito vohunjenje: poslovni vohuni. *Manager: revija za podjetne* (5): 26–28.
6. Bergier, Jacques. 1974. *Vohunstvo v industriji*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
7. Berndorff, Hans Rudolf. 1930. *Vohuni*. Ljubljana: "Slovenija".
8. Boar, Roger in Nigel Blundel. 1987. *Najuspešnejši vohuni vseh časov*. Ljubljana: Dokumentarna.
9. Četrta haaška konvencija s priložo: haaškim pravilnikom o zakonih in običajih vojne na kopnem – *Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land*. 1907. Dostopno prek: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195> (6. marec 2012).
10. Gifford, Clive. 2005. *Vohuni*. Murska Sobota: Pomurska založba.
11. *Hello Kitty celada za velike*. 2011. Dostopno prek: <http://www.racunalniske-novice.com/novice/dogodki-in-obvestila/hello-kitty-celada-za-velike.html> (3. maj 2013).
12. King, Bart. 2011. *The big book of spy stuff*. Layton: G. Smith.
13. Krunić, Zoran. 1996. Metode obveščevalnih služb – poskus klasifikacije in pomen agenturne metode. *Zbornik strokovno znanstvenih razprav* (10): 143–154.
14. Kürbus, Vincenc. 1992. Vsi obveščevalci sveta: tudi drugi najstarejši poklic ni več tak, kot je bil nekoč. *Revija obramba* 24 (1): 51–53.
15. --- 1999. Vohuni na pragu leta 2000: tajne službe pred novim stoletjem. *Revija obramba* 31 (12): 8–12.

16. Malnar, Rudi. 1996. Delovanje obveščevalnih služb in kršenje človekovih pravic. (1): Ali cilj res posvečuje vsa sredstva? *Revija obramba* 28 (5): 18–20.
17. *Nacional*. Dostopno prek: <http://www.nacional.hr> (7. november 2012).
18. Podbregar, Iztok. 2008. *Vohunska dejavnost in gospodarstvo*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
19. Polmar, Norman in Thomas B. Allen. 1998. *The encyclopedia of espionage*. New York: Gramercy Books.
20. Potter, Mike. 2000. *Spies and spying*. London: Dorling Kindersley Book.
21. Prezelj, Iztok. 2010. *Sodobni obveščevalni sistemi*. Zapiski s predavanj - interno gradivo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
22. Purg, Adam. 1994. Pregled dosedanjega proučevanja in vsebinska analiza virov s področja obveščevalnih služb. *Zbornik strokovno znanstvenih razprav* (6): 101–111.
23. --- 1995. Vohuni so bili in bodo: kratek sprehod skozi zgodovino obveščevalnih služb. *Revija obramba* 27 (10): 20–22.
24. --- 2002. *Primerjalni obveščevalni sistemi*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
25. P. P. 2011. *Razkriti vohunski pripomočki agentov CIE*, 23. februar. Dostopno prek: <http://www.moski.si/aktualno/zanimivosti/foto-razkriti-vohunski-pripomocki-agentov-cie/> (16. avgust 2012).
26. Rebić, Đuro. 1985. *Vohunke*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
27. *RTV.SLO*. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si> (24. februar 2013).
28. Shugaar, Antony. 2006. *I lie for a living: greatest spies of all time*. Washington: National Geographic.
29. Sotlar, Andrej. 1996. Nekatere varnostno-obveščevalne službe, njihove metode in sredstva dela ter analiza vključenosti le-teh v temeljne zakone, ki urejajo njihovo delovanje. *Zbornik strokovno znanstvenih razprav* (10): 203–214.
30. *Spiegel online international*. Dostopno prek: <http://www.spiegel.de> (5. november 2012).
31. *The Guardian*. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/uk> (9. november 2012).
32. Thomas, Gordon. 2002. *Skrivnostna zgodba Mosada*. Tržič: Učila International založba.
33. --- 2010. *Tajne vojne: Sto let britanskih obveščevalnih služb MI5 in MI6*. Tržič: Učila International.

34. Zupančič, Rok. 2003. Novodobni vohuni s prenosnimi računalniki: Pentagon v sporu s skrivno vojsko Cie. *Dnevnik* 53 (166): 30.
35. 24.ur. Dostopno prek: <http://www.24ur.com> (23. februar 2013).